БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ч.
ОКТЯБРЬ
30
ЧЕТВЕРГ
№ 216 (4186)

Өртээ 20 коп.

Коммунизм тургузукчуларының бирги одуругларында чоруп турар бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ЛЕКЦИЯ ПРОПАГАНДАЗЫНЫҢ ИДЕЙ-ТЕОРЕТИКТИГ ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

Бистиң областың ажылчы чоннарының ортузунда лекция пропагандазы эрткен чылдарга деңнээрге дыка калбарган болгаш бо ажылга киржип турар лекторларның саны көвүдээн. РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир Ниитилелиниң Тыва салбырында ам муң ажыг лекторлар санадып турар болгаш чүгле бо чылдың тос айларының дургузунда ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның ортузунга янзы-бүрү темаларлыг дөрт муң ажыг лекциялар номчуттунган. Лекторлар, илеткелчилер бистиң ажыл-агый чедиишкиннеривисти пропагандалап, үлетпүрнү болгаш тудуугну эргелеп башкарарын чаартканының ужур-дузазын, МТС-терни эде организастаар болгаш колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың шиитпирлериниң улуг рольдуг болганын ажылчы чонга чугаалап берип, боттарының лекцияларынга, илеткелдеринге ада-чурттуң эртеминиң база техниканың көстүп бербээн чаа чедиишкиннерин тайылбырлап, Черниң үш совет эдеринчилерин салып үндүргенининң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын чугаалап берип турарлар.

СЭКП Кызыл хоорkomунуң лектору А. А. Лепешкинниң, политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир Ниитилелдиң кежигүнү Ф. М. Кузьминниң, СЭКП Өвүр райкомунуң ажылдакчызы С. С. Очурнуң, СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң пропагандизи Х. Борбай-оолдуң, Ниитилелдиң Бии-Хем район салбырының лекторлары Кол Эртиненин, М. С. Тиннейниң, И. С. Русактың болгаш өске-даа элээн хөй лекторларның лекцияларын колхозчулар, ажылчын, албан-хаакчылар улуг сонуургал-биле дыңнап турар.

Федор Михайлович Кузьмин эртем-атеистиг темага лекцияларны хөй чылдарда номчуп турар. Лекцияның эгезинден төнчүзүнге чедир дыңнакчыларның кичээнгейин ол бодунче хаара тудуп ап турар. Шажынның тывылганының төөгүзүн, марксизм-ленинизмниң шажынга удур чогаалдарындан цитаттарны билдингир, четкил кылдыр (тексти чокка-ла) лектор аңаа-ла бөдүүн дыл-биле тайылбырлап бээр.—Федор Михайлович бо хире нарын теманың дугайында дыңнакчыларның мурнунга лекция кылып эгелээриниң мурнунда материалдарны чыып. оларны эки «быжыг хайындырып» алыр дээш чаңгыс хүн, чаңгыс чыл эвес, а элээн-не хөй чылдарда ажылдаан боор—деп бодал лекцияга олурушкан кижиниң сагыжынга дораан кирип келир. Лекцияларга ажылчы чоннуң сонуургалы дыка өскен. Ол дээрге номчуп турар лекцияларның шынарын кудулаткаш, санын көвүдедирин негеп турары канчап-даа ол эвес. Харын-на лекция пропагандазының кол үнелээшкини дээрге,—ооң бедик шынары болур. Ындыг төлээде лекцияларның ниити санын көвүдедири-биле чергелештир лекция пропагандазының шынарын, идей-теоретиктиг деңнелин улам бедидери, ооң дээштиин, ажыл-агый-политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге ооң салдарын күштелдирери чугула сорулга болуп турар.

Ындыг турбуже чамдык лекторлар ол дугайын уттуп, лекция-ла номчаан аттыг болза, ооң шынары, дыңнакчыларга кандыг-бир дуза берген, бербээни оларга чугула эвес кылдыр бодаар таварылгалар бар. Ындыг лекторлар чоннуң мурнунга лекция кылыр дээнде улуг күш үндүрбес, кандыг-бир темага бижээн лекцияның белен текстизин чаартпайн, хүннүң чугула айтырыгларын болгаш хамаарышкан коллективтиң амыдыралы-биле холбаштырбайн, чүгле текстини чүгүртүр номчуурун кичээрлер. Ниитилелдиң Тыва салбырының чамдык лекторлары делегей байдалының айтырыгларының талазы-биле лекцияларны элээн хөйнү номчуп чоруур хирезинде солуннарны, журналдарны боттары үргүлчү номчуп, олардан чаа факт чижектерни тып алырын оралдашпас, харын недель санында оларга чаа тайылбырлар кылып берип турарын негеп турарлар. Шак ындыг лекторлардан эки шынарлыг лекцияларны манаары берге.

Лектор кижиниң ажылы улуг болгаш хүндүлүг. Чоннуң ортузунга лекция пропагандазын чорударын бистиң партиявыс совет интеллигенцияның эң дээре төлээлеринге, партия, совет, комсомол, профэвилел ажылдакчыларынга, бүдүрүлгелерниң мурнакчы чаартыкчыларынга дагзып турар. Лектор чүгле чырыдыкчы, тайылбырлакчы эвес, харын партияның, күрүнениң эрге-ажыктары дээш идепкейлиг, мөгаг-шылаг чок демиселчи болур, ооң лекция бүрүзү кайы-бир болуушкуннарның дугайында аңаа-ла информация эвес, харын ол болуушкунну партийжи, марксисчи-ленинчи бодал-биле тайылбырлаар, фактыларга шын үнелээшкинни бээр, кайы-бир болуушкуннуң канчаар хөгжүүрүнүң перспективазын, айтырыгны шиитпирлээриниң оруун айтыр, бүгү чурттуң, областың, районнуң, хамаарышкан коллективтиң мурнунда турар ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринче кижилерни кыйгырар.

Лекция пропагандазының шынарын бедидер дизе лекторлар ол партийжи чугула даалганы харысаалгалыг көрүп, бодунуң идей-теоретиктиг деңнелин бедидер дээш үргүлчү ажылдаар, кандыг-даа темаларга лекция кылыр дээн болза, ол теманы бүгү талалыг хандыр өөренип алыр ужурлуг. Ындыг төлээде, чүгле материалдарны өөренип ап шыдаар эвес, харын ону дыңнакчыларга билдингир, четкил арга-биле тайылбырлап шыдаар шыырак билиглиг кижилерни лекция пропагандазынга киириштирери чугула. Политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир Ниитилелдиң салбырлары, секциялары лекторларга дузаламчы кылдыр семинарларны, методиктиг консультацияларны өй-өйде организастаар, номчуттунуп турар лекцияларның шынарын контрольдаар ужурлуг.

СЭКП-ниң XX съездизиниң, партия Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлериниң дугайында, СЭКП-ниң ээлчег чок XXI съездизинге чугаалажыр «1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларының» дугайында, бо үениң ревизионизминге удур коммунистиг болгаш ажылчын партияларның демиселиниң, делегейниң социалистиг системазының чурттарының чаңгыс эвин быжыглаар дугайында, тайбынны быжыглаары дээш демисел дугайында, экономика, партия төөгүзүнүң дугайында темаларга лекцияларны ажылчы чон улуг сонуургал-биле дыңнаарлар.

Эштер лекторлар! Боттарыңарның эртем билииңерни улам сайзырангайжыдыңар. Лекцияларның шынарын, идейлиг деңнелин, оларның дээштиин улам бедидиңер!

Октябрьның 41 чыл оюнга болгаш СЭКП-ниң XXI съездизинге алдар кылдыр

Күш-ажылчы белектерлиг уткуп турар

Чурттуң шахтерлары, нефтичилери, машина тудугжулары, чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары СЭКП-ниң XXI съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуп турар. Хөй-хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери 10 айларның планнарын хуусаа бетинде күүсеткениниң дугайын рапорттап турар.

«Челекенефтиниң» тывыш эргелелиниң коллективи эки ажылдап турар. Чаржып турарларның бирги одуругларында мастерлер Прытковтуң болгаш Кирпичниковтуң бригадалары чоруп турар. Чаа нефть аттыгып чыдар суургаларны ажыглалга хуусаа бетинде киирерин үргүлчүлевишаан, челекеннер оон-биле кады эрги шөлдерге тывышты көвүдедир дээш демиселди чорудуп турар. Каъттаалчакты гидравликтиг чаза депсириниң мында ажыглап эгелээн аргазы эки түңнелди берип турар. Чижээ, ол депшилгелиг арганы боттандырган № 15 суурга хонукта нефть тывыжын 7-ден 25-тонна чедир бедиткен.

Белоруссияның машина тудугжулары съезд мурнунуң чарыжынга дыка улуг чедиишкиннерни чедип алган. Олар бо чылын планга немей хөй-хөй тракторларны, автомобильдерни, демир кезер станоктарны, подшипниктерни, мотоциклдерни болгаш өске-даа машиналарны берген. Эрткен чылдыынга деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 10 хуу өскен. Машиналарның бот-үнезин пландан ажыр чиигеткенинден 26 миллион рубль ажыг камналганы алган. Ол чедиишкиннерни чедип алырынга чаартыкчыларның чогаадылгазы идиг берген. Олар 11400 чаартыкчы саналдарны киирген, оларның деңкезээн бүдүрүлгеге шагда-ла нептереткен.

Партияның XXI съездизинге алдар болдурган күш-ажылчы хүлээлгелериниң хүннеринде Ленинградтың «Скороход» дээр идик фабриказының бүгү цехтеринде продукцияның шынарын бедидери дээш демисел калбарган. Үшкү сорттуң идиктерин үндүрерин скороходчулар шагда-ла соксатканнар. Ам ол чүгле бирги сорттуң продукциязын үндүрер сорулганы салып алган. Ол сорулга-биле технологияны сайзырангайжыдып, ажылчыннарның мергежилин бедидип турар. Ук фабрика планда көрдүнгенинге бодаарга, бирги сорттуң идиктерин 3—5 хуу хөйнү үндүрүп турар.

Ташкентиниң улус ажыл-агый чөвүлелиниң чиик үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелеринде механизацияны болгаш автоматчыдылганы нептередип турар. Республиканың найысылалының идик фабрикаларында бирги чергениң он-он станоктарын ажыглалда киирген. Ол дээрге пландан ажыр 450 муң эжеш идиктерни үндүрер арганы берген.

(СЭТА).

Бистиң белээвис

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга болгаш СЭКП-ниң XXI съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш Кызылдың пассажир АТК-зының коллективи октябрьда пассажирлер аргыштырар планын хуусаа бетинде—бо айның 20-де 111 хуу, ооң иштинде километр талазы-биле 100,8 хуу күүсеткен. Чүък таксилериниң планы 126,2 хуу, чиик таксилерниң—247 хуу күүсеттинген.

СЭКП-ниң ээлчег чок төөгүлүг XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш боттарынга алган хүлээлгелерин АТК-ның ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары эрестиг күүседип турарлар. Оларның иштинде ажылчын эш Фунтиков бодунуң нормазын ай бүрүзүнде 150—200 хуу күүседип келген болгаш ам декабрь айның планынга киириштир ажылдап эгелээн. Кызыл—Абакан аразының автобус чолаачызы эш А. Кускашев 115 литр кывар материалдарны камнап ап, пассажирлерниң негелделерин эки сеткилдиг хандырып, айыткан графигин хажык чокка күүседип турар. Ол ышкаш хоорайда автобус чолаачызы эш В. Сапогов пассажирлерниң макталын чедип ап, шалыпчы ажылдап келген.

Каннакчы Д. Воробьев, столяр С. Осипов дээн ышкаш мурнакчыларның саны коллективте хүн бүрү өзүп турар.

Коллективтиң чедиишкини

Кызылдың колбаса фабриказының ажылчыннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, III кварталдың бүдүрүлге планын 121,7 хуу күүсеткеннер. Күш-ажылды шын организастап, ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургусканындан бүдүрүп турар продукцияның шынары экижээн болгаш бот-үнези планда көрдүнгенинден чиигеп турар. Эрткен тос айларның тургузунда бүдүрүлге чери продукцияның бот-үнезин 2,08 хуу чиигедир тургаш, 8 хуу чиигеткен.

Фабрикада ажылдап турар комсомолчулар эштер Т. Анчитаева, В. Березкин, М. Чернова, А. Луканина болгаш оон-даа өскелер ай планын үргүлчү 135—140 хуу күүседип, комсомолдуң 40 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле демдеглээннер.

Полиграфистерде

Областың культура эргелелиниң типографиязы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Типография эрткен тос айларның бүдүрүлге планын ниити продукция талазы-биле 111 хуу, бараанныг продукция талазы-биле 104 хуу күүсеткен.

Коллектив сентябрь айның бүдүрүлге планын база чедиишкинниг күүсеткен. Он айның бүдүрүлге планын цехтерниң күүсеткени көөрге линотип цехи—106 хуу, парлаар цех—131 хуу, дептерлээр цех—112 хуу күүсеткилээннер.

Ажылчыннарның иштинде бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип, ак-сеткилдиг ажылдап турар мурнакчылар хөй болуп турар. Ылангыя өрүкчүлер Камышникова, Б. Петракова, Т. Малафеева, линотипистер Г. Бражникова, А. Полуэктова, Н. Евтешина, парлакчылар Г. Саморокова, Ю.Табуев, А. Ткачев, дептерлекчилер Н. Сандин, Мартюшова, Люшакова, Федорова олар сентябрь айның бүдүрүлге планын 110—130 хууларга күүседип, ак сеткилдиг күш-ажылчы чоруун көргүскеннер.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер-биле болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-те чарлыынга үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң мурнундан шаңнаары болза:

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Буду** Серинмаа—Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.
2. **Сандан** Мария Нанзыраевна—Эрзин районнуң Эрзин кожээ Совединде өг-бүле ээзи.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Араптан** Зоя Топенеевна—Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Барзанова** Серенмаа Шойларовна—Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы суурда өг-бүле ээзи.
2. **Кыргыс** Белдир Кунгуповна—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
3. **Маады** Дендип Сандыевна—Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.
4. **Донгак** Анай Хунаевна—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
5. **Донгак** Манзырыкчы Авыда—Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
6. **Ильина** Нина Константиновна—Бии-Хем районда өг-бүле ээзи.
7. **Көк** Зоя Дарымаевна—Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
8. **Комбуй** Клавдия Танкытовна—Өвүр районда уруглар яслизиниң ажылчыны.
9. **Лама** Мангай Балзановна—Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
10. **Ловаа** Быдаан Норжумаа—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
11. **Маады** Кара-кыс Хөл-караковна—Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.
12. **Монгуш-оол** Салчак Бааданова—Бай-Тайга районда школа башкызы.
13. **Нюрзат** Серенмаа Санычаа—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
14. **Ондар** Чуппе Чолдак-караевна—Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.
15. **Ооржак** Чолдак-ой Лопсановна—Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
16. **Отпал** Анна Чучунчуковна—Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.
17. **Сарыгбан** Бузумаа Араповна—Эрзин районнуң Эрзин суурда өг-бүле ээзи.
18. **Серен** Шимит Сенгээевна—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
19. **Тевен** Чолдай Сереновна—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
20. **Шмелева** Анна Ивановна—Эрзин районда ажылчын.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Бадарчы** Хандымаа Монгушевна—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
2. **Дажимба** Кыргыс Даваевна—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
3. **Донгак** Дава Чынгыровна—Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
4. **Имажап** Лоозанмаа Дажираевна—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
5. **Комбу** Белээ Сотнамовна—Эрзин районнуң Эрзин суурда өг-бүле ээзи.
6. **Лопсан** Шуру Согааевна—Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.
7. **Лохова** Нанзирай Бора-хөө—Эрзин районнуң Эрзин суурда өг-бүле ээзи.
8. **Минчиген** Кыргыс Будуевна—Эрзин районнуң Эрзин суурда өг-бүле ээзи.
9. **Отсур** Соян Даргановна—Эрзин райкүүскомунуң аппарадында ажылдакчы.
10. **Саая** Долзатпа Кертик-караевна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.
11. **Чооду** Бураат Коо—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
12. **Шожулчап** Чажытмаа Соковна—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.

Москва, 1958 чылдың сентябрь 19.

РСФСР-ниң үлетпүрү 1958 чылдың он айларының планын хуусаа бетинде күүсеткен

Россия федерациязының ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизинге төлептиг ужуражыры дээш калбарган социалистиг чарыштың түңнелинде үлетпүр бүдүрүлгезин көвүдедири дээш демиселге улам ыңайгы чедиишкиннерни чедип алганнар.

Россия Федерациязының үлетпүрү ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң он ай планнарын хуусаа бетинде октябрьның 23-те күүсеткен. Продукцияның ниити бүдүрүп үндүрүүшкүнү эрткен чылдың чогуур үези-биле деңнээрге 9 хуу көвүдээн. Хөмүр даш, нефть тывыжының, шой, каң, прокат, кара металлдар, чес, коргулчун, алюминий. 100 киловатт чедир күчүлүг генераторлар, чүък автомобильдери, экскаваторлар, трактор культиваторлары, каустиктиг болгаш кальцийжиткен сода, күгүр кислотазы, минералдыг чемишчидилгелер, синтетиктиг аммиак, кылымал болгаш синтетиктиг волокно, автомобиль дугуйлары, соңга шили, саазын, картон, целлюлоза бүдүрериниң, ыяш сөөртүрүнүң, бүгү хевирлерниң пөстерин, трикотаж кылыгларын, хөм идиктерни, колбаса кылыгларын, чигирни, кондитер кылыгларын, маргарин кылыгларын болгаш өске-даа кылыгларны бүдүрериниң планы хуусаа бетинде күүсеттинген.

ВЛКСМ-НИҢ ДӨРТЕН ЧЫЛ ОЮНГА ХОЛБАШТЫР МОСКВА АНЫЯКТАРЫНЫҢ МИТИНГИЗИ

Октябрь 26-да найысылалдың муң-муң оолдары болгаш кыстары хоорайның кудумчуларынга үнген. Колонналарның кырынга чиңгир кызыл туктар болгаш эвилелдешкен республикаларның туктары киискип турган. Ленинчи комсомолдуң дөртен чылынга алдар болдурган аныяктарның күш-ажылчы тиилелгелериниң саннарын бижээн улуг самбыраларны аныяк патриоттар көдүрүп алган чоруп турган. Чыскаалганнарның кырында В. И. Ленинниң, К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң портреттери, партияның болгаш чазактың удуртукчуларының портреттери, колонна бүрүзүнүң мурнунда комсомолдуң район организацияларының туктары.

...Мавзолейниң индиринге эштер К. Е. Ворошилов, А. И. Кириченко, Н. С. Хрущев, Д. С. Коротченко үнүп келгилээн. Изиг адыш часкаашкыны болуп турда, партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга уруглар чечектер эккеп тудускан.

Мавзолейниң Төп индиринге СЭКП-ниң МХК-ның секретарылары В. И. Устинов, С. Д. Орлов болгаш Е. К. Рагозин, ВЛКСМ ТК-ның секретарылары В. Е. Семичастный, С. П. Павлов, А. Н. Аксенов, Л. К. Балясная, Э. К. Беман, Н. Ш. Васадзе, Н. Н. Месяцев болгаш С. К. Романовский, ВЛКСМ МХК-ның бюро кежигүннери, Кызыл шөлдүң гранит индирлеринде—аалчылар. Оларның аразында комсомолду тургузарынга идепкейлиг киржип, социалистиг тургузуушкуннуң янзы-бүрү үе-чадаларында комсомолдуң алдарын көвүдедип турган эң баштайгы комсомолчулар эвээш эвес.

ВЛКСМ-ниң МХК-ның бирги секретары А. А. Сосин эге сөс чугаалаан. Бистиң байырлалывыс партияның ээлчег чок XXI съездизинге бүгү улустуң белеткелиниң калбарганы-биле дапкырлажып турар деп ол чугаалаан.

Бо хүннерде найысылалдың комсомолчулары болгаш аныяктары, Совет Эвилелиниң бүгү кыстары болгаш оолдары ышкаш, Ленинчи комсомолдуң алдарлыг оюнга, СЭКП-ниң XXI съездизинге алдар болдурган боттарының күш-ажылчы херектериниң түңнелдерин кылып турарлар. Олар күш-ажылчы ээлчегге киришкеш, пландан дашкаар хөй-хөй чаа станоктарны, автомобильдерни, муң-муң метр пөстерни кылып үндүргеннер. Хоорай улам-на чараш чаагай болзун дээш Москваның аныяктары хөй чүүлдерни кылганнар. Москва комсомолдуң чорутканы 30 муң аныяктар кур черлерниң байлак дүжүдүн ажаап алырынга чедиишкинниг ажылдааннар. Муң-муң аныяк москвачылар Барыын-Сибирьниң металлургия комбинадының болгаш Абакан—Тайшет демир оруунуң тудуушкунунда карак кызыл ажылдап турарлар. Бодувустуң күштеривисти, билиивисти, бүгү угаан бодалдывысты аныяктарның эң эки өңнүү болгаш мерген угаанныг башкызы—Коммунистиг партияга моондаа ыңай бээривисти таңгыраглап тур бис деп эш Сосин түңнелинде медеглээн.

Ленинчи комсомолдуң 40 чыл оюнга холбаштырган Москва аныяктарының митингизин ажыттынган деп чарлаан.

Байырлалдыг ыржым турда В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинниң мавзолейинче районнарның аныяктарының төлээлекчилери чоокшулап келген. Олар веноктар болгаш чечектер салган.

«Кызыл пролетарий» заводтуң аныяк ажылчыны өрүмнекчи Николай Чернов чүве чугаалаан. Аныяктарже ада ёзузунуң сагыш салыышкыны дээш төрээн Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка чүректиң ханызындан өөрүп четиришкинни Москва аныяктарының өмүнээзинден маңаа, алдарлыг Кызыл шөлге илередир аас-кежиктиг болганымга чоргаарланып тур мен деп ол чугаалаан.

Москваның Бауман аттыг дээди техниктиг училищезиниң студентизи Марина Пащенцева микрофонга чоокшулап келген. Улуг, социалистиг, хостуг чуртка чурттаар аас-кежикти аныяктарга чаалап берген хоочун эштеривиске—коммунистерге коммунизмниң херээ дээш өөрүшкүлүг ажылдаар, өөренир эрге дээш ханы ынакшылдың сөзүн чугаалап тур бис деп ол медеглээн.

Гвардейжи Кантемир дивизиязының улуг сержантызы Александр Максаковка сөс берген. Бистиң шериивис аныяк дайынчыларының кижизидериниң кайгамчыктыг школазы болуп турар деп ол чугаалаан. Безээде дайынчы белен турар дээш, комсомолчу бүрүзү шериг херээниң мастери болуп, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң шылгаракчызы болур дээш Совет Армияның болгаш Флоттуң комсомолчулары боттарының күжүн хайыралавас.

Ленинчи комсомолдуң 40 чыл оюнуң байырлалы-биле холбаштыр найысылалдың комсомолчуларынга болгаш аныяктарынга байыр чедиргеннер: ВЛКСМ ТК-дан ВЛКСМ ТК-ның Бирги секретары В. Е. Семичастный, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединден партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. И. Устинов.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге митингиниң киржикчилериниң байырлыг чагаазын ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң секретары В. Ф. Стукалин номчаан.

Бистер, Москваның комсомолчулары болгаш аныяктары, Ленинчи комсомолдуң 40 чыл оюнга холбаштырган митингиге бөгүн чыылгаш, коммунизмниң херээнге моон-даа ыңай шынчы болуп, Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң бодун бердинген оолдары болгаш кыстары болур бис деп байырлалдыы-биле аазап, база таңгыраглап тур бис. Бодувустуң аныяк назынывыстың бүгү күштерин, бүгү күзел-соруувусту, угаан-бодалывысты, бодувустуң бүгү амыдыралывысты партияның херээнге, коммунизмниң тургузары дээш демиселге бараан болдурар бис деп маадырлыг ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, күш-ажылчы интеллигенцияның, Совет Армияның дайынчыларының, бүгү совет улустуң мурнунга таңгыраглап тур бис.

Октябрьның уттундурбас хүннеринде, хамааты дайынның чылдарында, тайбың беш чыл планнарының чылдарында, Ада-чурт дайынының фронтуларынга өлүм чок алдар-биле бүргеттинген, адаларывыстың болгаш иелеривистиң ханы-биле өңнелген революстуг демиселдиң түгүн ыдыктыы-биле кадагалаарывысты таңгыраглап тур бис деп байырлыг чагааның төнчүзүнде чугаалап турар. Бис ол тукту бистиң чырыткылыг даартагы хүнүвүсче—коммунизмче алдарлыы-биле чедирериивисти таңгыраглап тур бис. Төрээн Коммунистиг партияга бистиң изиг ынакшылывыс, ооң улуг херээниң тиилелгезинге кызыгаар чок бүзүреливис болза, бистиң кымывыс-даа ол таңгыракты кажан-даа чөрчүвезиниң үндезини болзун!

Муң-муң оолдар болгаш кыстар мындыг сөстерни сорук кириишкин-биле катаптап турган: «Таңгыраглаал!», Таңгыраглаал!», «Таңгыраглаал!». Канчаар-даа аажок байырлалдыг, хайныгыышкынныг үе болуп турган. Коммунистиг партияга, Совет чазакка кызыгаар чок бердинген совет аныяктар таңгыраглап турган. Партийжи гимн «Интернационалды» чыылганнар улуг көдүрлүүшкүн-биле ырлаан. «Ура!», «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!», «Бистиң ынак Ада-чуртувус делгерезин!», «Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг эвилели делгерезин!» деп күчүлүг үннер чыскаалганнарның одуруглары-биле уламчылап турган.

Кызыл шөлге болган митинги болза, Ленинчи комсомолдуң алдарлыг 40 чыл оюн демдеглээн аныяк совет патриоттарның амыдыралында кайгамчыктыг болуушкун болган. Партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле улустуң аас-кежии дээш бүгү кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези—коммунизм дээш амдаа улам улуг чаа-чаа тиилелгелерни чедип алыр талээде, ВЛКСМ бодунуң күштерин хайыралавас дээрзин митинг бүзүрелдии-биле көргүскен.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ V ПЛЕНУМУ

Бо чылдың октябрь 27-де СЭКП Тыва обкомунуң V пленуму болган. Пленумга «Колхозчу араттарның культурлуг чуртталга-амыдырал байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайын» чугаалашкан. Бо айтырыгның талазы-биле СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Дилгижек, СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары эш Аракчаа олар илеткелдер кылган.

Эш Дилгижектиң илеткелинден

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, партия болгаш чазактың кедээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдеринге ап чорутткан чугула хемчеглерин амыдыралга боттандырбышаан, Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары колхозтарның экономиказын быжыгаар, боттарының материал-культурлуг деңнелин бедидер талазы-биле чамдык чедиишкиннерлиг болганын эш Дилгижек илеткелинге демдеглээн.

Бистиң область күрүнеге 5 миллион пуд тараа белеткээринге хүлээлгезин ажыр күүсеткен дугайында партия болгаш чазактың чедирген байырын районнуң ажылчы чоннары патриотчу улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары бо чугула ажылга база идепкейлиг киржип, күрүне шыгжамырынга 540 муң пуд эки шынарлыг тарааны кирген. Кедээ ажыл-агый продуктулары белеткээриниң планнарын район шуптузун хуусаа бетинде, ылаңгыя эътти—106 хуу, сүттү—118 хуу, дүктү—103 хуу күүсеткен. Ол ышкаш малга сиген белеткээриниң планы 114 хуу, силос салыышкыны 127 хуу күүсеттинген.

Колхозтарның экономиказы улам-на быжыгып турарынга холбаштыр районда тарылга шөлү калбарып, тарааның нииити чыылдазы көвүдеп, малдың бажы база өзүп, ооң продуктулуу бедип турар. Чижээ, күрүнеге бо чылын 1953 чылдыындан 8,8 катап хөй тарааны, 4 катап хөй дүктү, 3,2 катап хөй эътти, 3,4 катап хөй сүттү берген.

СЭКП Төп Комитединиң февраль Пленумунуң шиитпирин ёзугаар районнуң колхозтарындан «Искра» болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтар тракторлар болгаш кедээ ажыл-агый машиналарын садып алганнар. Бодунда машина техникалыг колхозтар экономика талазы-биле улуг ажыктыг болурун практика улам бүзүредип турар. Чижээ, «Искра» бо чылын күрүнеден 380 муң рубльдиң янзы бүрү машиналарын садып алган, а «Коммунизмче орук» колхоз бо чылын МТС-тиң ажылдаанынга 547 муң, «Октябрь 40 чылы»—380 муң, «Большевик»—287 муң, Ленин аттыг колхоз—350 муң рубль төлээн.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү дузалап, улуг сагыш салганындан, колхозчуларның бот-идепкейлиг киришкени-биле районда сөөлгү үш чылдарда 733 чуртталга бажыңнары туттунган. Колхозчу арат өрегелерниң хөй нуруузу беш чылдарның мурнунда өглерге чурттап турган, үр үелерниң дургузунда кошкүн амыдыралга чораан араттарны сууржудуп, чуртталга бажыңнары-биле хандырарын район барык шиитпирлээн.

Колхозчу өрегелерниң кезик хирези бажың чанының участоктарлыг, мында картофель болгаш ногаа аймаан өстүрүп ап турар. Ол ышкаш колхозчу өрегелерниң 90 хуу хирези хуузунда малдыг.

Колхозчуларның экономика болгаш культура талазы-биле нииити өзүлдезинге холбаштыр чуртталга-амыдыралда чаартылгалар база тодаргай көстүп турар. Чижээ, колхозчуларның 2053 бажыңнарындан 1845 бажыңнарны штукатуралап чугайлаан. Чуртталга бажыңнарының хөй кезии ийи каът соңгаларлыг, чылыглаттынган эжиктерлиг. Ол ышкаш бажың иштиниң эдилел дериг херекселдери база байлак.

Ленин аттыг колхозтуң чылгычызы эш Байыр-оолдуң өг-бүлезиниң амыдыралын чижек кылдыр көргүзүп болур. Бо чылдың тос айларының дургузунда чылгычы 570, а ооң кадайы 270 күш-хүннер ажылдап алган. Ол өг-бүле ажылдааны күш-хүн бүрүзүнге онааштыр аванс-биле безин 3,5 кг тарааны алган, ай санында акша авансызын база ап турар. Бодунда аъттыг, инектиг болгаш элээн каш шээр малдыг, бажың чанының участогунда дузалал ажыл-агыйы база бар. Колхозчу малчының бажыңының иштики дерилгези көрүштүг.

«Большевик» колхозтуң хову ажылының бригадазында сөөртүкчү эш Монгуштуң, «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору эш Белектиң, «Кызыл тараачын» колхозтуң пилорама мастери эш Түменниң өг-бүлелери база үлегерлиг чурттап турар. Бажыңнарының чанында тарымал ыяштарлыг, тараа урар, херекселдер шыгжаар складтарлыг. Байлак амыдыралдыг ындыг колхозчуларны районда хөйнү көргүзүп болур.

Колхозчулар хереглелге баштайгы негеттинер чүгле чугула чүүлдер-биле хандыртынып турар эвес, ооң-биле кады патефон, мотоцикл, чадаг терге, радиоприемник ышкаш культурлуг амыдыралдың өске-даа эдилелдерин база садып ап турар. Амгы үеде районнуң колхозчу араттарында 842 даараныр, 862 сүт тыртырар машиналар, 832 улуг көрүнчүк, 85 чадаг терге, 83 патефон, 28 радиоприемник болгаш 6 мотоцикл бар. Чамдык өг-бүлелерде гитара, гармошка, мандалин, баян, дошпулуур, бызаанчы, игил база бар. Ол бүгү болза колхозчу өг-бүлениң амыдыралында культураның өзүлдезин херечилеп турар.

Районнуң шупту колхозтарында электри станциялары, дээрбе, пекарня, чунар бажың, ясли, божуур бажың, радио белдири болгаш медицина албан черлери ажылдап турар. Ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринге, кадык амыдыралды пропагандалаарынга культура албан черлери улуг рольдуг болур. Бо талазы-биле районда 8 кедээ клубтар, Культура бажыңы, кинотеатр, кедээде 8, район төвүнде 2 библиотекалар, 1 автоклуб болгаш 10 кезек черде турум кинолар ажылдап турар.

Колхозчу өг-бүле хүн бүрүнүң чаа чүүлдерин радио дамчыштыр дыңнап, бистиң чуртувуста ажыл-агыйның болгаш культураның мурнакчы дуржулгаларын парлалгадан үргүлчү номчуп турар. Бо чылын областың 1308, районнуң 952, төп 71 солуннар болгаш янзы бүрү 165 журналдар чагыттынган. Кедээниң ажыл-ишчилери 1959 чылдың парлалга бижидилгезинге база идепкейлиг киржип турар.

Колхозчуларның нииити культурлуг өзүлдези-биле чергелештир кедээ интеллигенцияның саны база көвүдеп турар. Районнуң колхозтарында 10 агрономнар, 8 зоотехниктер, 24 ветеринария болгаш 27 медицина ажылдакчылары, 218 башкылар ажылдап турар. Оларның хөй нуруузу ажыл-агыйның чугула кампанияларынга, культура болгаш кижизидилге ажылдарынга идепкейлиг киржип турар.

Районда 27 магазиннер болгаш ларектар ажылдап турар. Бо чылдың тос айларының дургузунда чон 20180 муң ажык рубльдиң янзы бүрү бараанарын садып алган. Ол болза, кедээниң ажыл-ишчилериниң материал-культурлуг деңнелиниң улам-на бедип, колхозтарның экономика талазы-биле быжыгып турарын база херечилеп турар.

Моон-биле кады колхозчу араттарның культурлуг амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле ажылда улуг четпестер барын эш Дилгижек бодунуң илеткелинге база айыткан. Бүгү колхозчуларны бажыңнар-биле, чуртталга шөлүн кижи бүрүзүнге онааштыр хандырып турары четпес, чүгле 4,3 дөрбелчин метр болуп турар. Дыка хөй колхозчуларның бажың чанының участоктары, кудуктары чок. Чамдык колхозтарның нииити чунар бажыңнары янзы бүрү чылдагааннар-биле ажыглаттынмайн турар, фермаларда, бригадаларда чунар бажыңнар ам-даа кылдынмаан.

Колхозтарның суурларын арыг-шевер тургузар талазы-биле хемчеглерни багай боттандырып турар. Чуунду тегер оңгарлары, арыглаар черлери чок чуртталга бажыңнары дыка хөй. Бо талазы-биле колхозтар баштаар черлери, кедээ Советтер болгаш парторганизациялар боттуг хемчегни алыры негеттинип турар.

Колхозтарда чуртталга бажыңнары чыл бүрү көвүдеп турза-даа, ооң ажыглалдыг шынары четпес. Крышазы кылдынмаан, печкалары чок, соңгалары чаңгыс каът, кладовкалары чок чуртталга бажыңнары дыка хөй. Районнуң бүгү колхозтарында хлеб быжырар печкалыг квартира чүгле 18, а плиталыг бажыңнар 895 болуп турар.

Артель бүдүрүлгелеринде болгаш райүлетпүр комбинадында стол, сандай, шкаф болгаш бажыңның өске-даа иштики дериг херекселдерин калбартыр хемчег кончуг багай боттанып турар. Ол ышкаш туүйбу, чугай бүдүрер ажылдарны организастаары чугула. Өөредилге, культура чырыдыышкын, кадык камгалал, нииитиниң чемненилге болгаш садыг магазин черлериниң ажылында улуг четпестер барын илеткелчи база айыткан.

Колхозчу араттарның культурлуг чуртталга амыдыралын экижидер талазы-биле ажылда бо бүгү четпестерниң кол чылдагааны болза, СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш райкүүскомнуң бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга мындыг амыдыралчы чугула айтырыгже кошкак кичээнгей салганын илеткелчи миннип чугаалаан.

Моон-биле кады эш Дилгижек бодунуң илеткелиниң төнчүзүнде облпотребсоюзтуң баштаар чериниң районнарга бараанны шын эвес хуваап турарын, Кызылда сельэлектро чери колхозтарга электри станциязы дерип тургузар керээзин күүсетпейн турарын, ол ышкаш областың чурт үлетпүр эргелели райүлетпүр комбинадын багай удуртуп турарын шүгүмчүлээн.

Эш Аракчааның илеткелинден

Партияның болгаш чазактың совет кижи дугайында база ооң амыдырал байдалын чаагайжыдарының дугайында доктаамал сагыш салыышкынының ачызы-биле районнуң колхозчу араттарының амыдырал-чуртталгазын болгаш культуразын бедидериниң талазы-биле Тес-Хемниң партия, совет органнары чамдык ажылдарны чорутканын эш Аракчаа илеткелиниң эгезинге демдеглээн.

Колхозтарны организастаандан бээр күрүнениң көргүзүп турар улуг дузаламчызының түңнелинде чаңгыс аай хевирлиг 564 бажыңнарны, малчыннарга 105 бажыңнарны туткан. Ооң түңнелинде колхозчу араттарның өг-бүлелери сууржуң амыдыралче шилчип, чаагайжыды туттунган бажыңнар-биле хандыртынган. Чүгле бо чылдың 9 айларының дургузунда безин ийи квартиралыг 95 бажыңнарны туткан. Районнуң бүгү колхозтарында чунар бажыңнар, магазиннер, школалар, эмнелге албан черлери, электростанциялар, хлеб быжырар черлер ажылдап турар. Районнуң бүгү колхозтары боттарының күжү-биле уругларның чаңгыс аай хевирлиг яслилерин тудуп алганнар. «Ак Эрик», «Чодураа» колхозтар 250 кижи олурар чаңгыс аай хевирлиг клубтарның тудуун доозуп турарлар.

Шаанда ээн куруг турган черлерге чаа суурларның тыптып келгени-биле кады колхозчуларның амыдырал-чуртталгазынга улуг өскерлиишкиннер болган. Колхозчу өг-бүлелерниң хөй кезии чаагайжыды туттунган чылыг чырык бажыңнарда, байлакшылдыг болгаш культурлуг амыдыралда чурттап турарлар. Ылаңгыя «Чодураа» болгаш Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелдериниң чамдык колхозчулары бажыңнарында чаа амыдыраалды канчаар тургузуп турарының чижектерин илеткелчи чугаалаан. Чижээ, Суванди, Танзырын, Маабырай, Сувак, Тыртый, Аракчаа, Сульдум болгаш өске-даа хөй колхозчуларның бажыңнары штукатуралап, будуп, чугайлаан болгаш ийи каът соңгаларлыг, палисадниктиг, кладовкаларлыг.

Ооң-биле холбаштыр колхозчуларның культурлуг деңнели база өзүп турарының түңнелинде радио, солун, сеткүүл база кино хөй-хөй колхозчуларның амыдыралынче сиңнигип кирген.

Колхозтарны организация талазы-биле быжыглааны база натура болгаш акша-биле колхозчуларга берип турар орулганың өскени—колхозчуларны сууржуң амыдыралче шилчидип, оларның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын бедидеринге элээн деткимчелиг болган. Бир эвес 1955 чылда колхозтарның орулгазы 2125,5 муң рубль болуп турган болза, 1957 чылда 3841,2 муң четкен, а 1958 чылда баштайгы саннар-биле алырга районнуң колхозтары 6339 муң рубльдиң орулгазын ап болурлар.

Кедээ ажыл-агый артельдеринде нииитиниң ажыл-агыйының өзүп, быжыкканының түңнелинде колхозчуларның күш-хүнүнге ап түңээр орулгазының өзүп, оларның материалдыг чаагай байдалы чыл келген түдүм экижип турарының тодаргай чижектерин илеткелчи көргүскен. Ону районнуң кедээ черлеринде бараан саарылгазының байдалындан көрүп болур. Чүгле сөөлгү үш чылдарның дургузунда районнуң хереглел кооперациязының магазиннеринден колхозчулар оруннарны, даараныр машиналарны, чадаг тергелерни база мотоциклдерни 675 муң рубль-биле, ол ышкаш радио бараанарын болгаш янзы-бүрү эдилел-херекселдерни 230 муң рубль-биле садып алганнар.

Амгы үеде янзы-бүрү эки шынарлыг бараанарның, идик-хептиң талазы-биле колхозчу араттарның негелделери улгаткан. Хөй-хөй колхозчу өг-бүлелер улуг өртектиг тоннарны, костюмнерни, дүктен кылган пестерни, торгуларны боттарынга садып ап турары-биле кады олар чоорганнарны, херээжен тоннарны, орун херекселдерин, аяк-сава шкафтарын, оруннарны болгаш калбак хереглелдиң өске-даа бараанарын хөйү-биле садарын негеп турар. Ынчангаш районга садар бараанарның ассортиментизин ам-даа көвүдедирин дилеп турар бис дээрзин илеткелчи чугаалаан.

Эш Аракчаа бодунуң илеткелинге колхозчу араттарның амыдырал-чуртталгазын болгаш культуразын экижидер талазы-биле районда чоруттунуп турар чамдык таарымчалыг ажылдар-биле холбаштыр улуг четпестер бар дээрзин демдеглээн. Партия райкому болгаш райкүүскому бо эң чугула айтырыгже амыдыралга чедир кошкак кичээнгей салып келген. Эрткен чылдың дургузунда райкомнуң бюрозунга-даа, пленумунга-даа база райкүүскомнуң хуралдарынга бо айтырыгның дугайын чаңгыс-даа чугаалашпааны аңаа тодаргай чижек болур.

Ооң түңнелинде чамдык колхозчулар чуртталга бажыңнары-биле хандыртынмаан, ам-даа өглерде чурттавышаан. Фермаларда чуртталга бажыңнары туттунгулаан болзажок чунар бажыңнар кылдынмаан. Малчыннарны таарымчалыг чуртталга бажыңнары база эки дериттинген өглер-биле чедир хандырбайн турар.

Районда база бир кол четпес чүве болза, туттунган 564 бажыңнарның элээн хөйүнүң кладовказы, иштики соңгазы, палисадниги чок болгаш штукатуралаттынмаан, шалазы будуттунмаан, хөй кезиинде хлеб быжырар печкалар, плиталар кылдынмааны болур. Ол чорук партия райкомунуң, райкүүскомнуң болгаш колхозтар баштаар черлериниң туүйбу бүдүрүлгезин калбартыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни албааны-биле тайылбырлаттынар. Ылаңгыя эш Биче-оол даргалаан «Чодураа» колхозтуң туүйбу кылыр чери чок.

Колхозтарга печниктерни болгаш штукатурачыларны белеткээр ажыл бисте ындыг тускай эртемниг кижилер болгаш база чогу-биле бергедеп турар, ынчаарга Туранда кедээ ажыл-агый школазы бызанчыларны, тудугжуларны белеткеп турзажок оларның билии кошкак, чамдыктары печка болгаш бажыңның иштики үүрмек нарын чүүлдерин кылып билбес болгулаар дээрзин эш Аракчаа шүгүмчүлээн.

Колхозчу араттарның амыдырал-чуртталгазын экижидеринге дузалал ажыл-агыйлары биче эвес рольду ойнаар. Кедээ ажыл-агый артельдериниң хүлээп алган Уставын ёзугаар колхозчу өг-бүле бүрүзү саар инектерлиг болгаш эвээш санныг хойлуг база кодан чоогунда участоктуг болур ужурлуг. Ынчалзажок бистиң районда чүс ажыг колхозчу өг-бүлелерниң саап ижер инээ, кандыг-даа малы чок боор турары дыка четпес. Илеткелчи колхозтарга нииитиниң чемненилге черлерин тургузарының айтырыын чугулалап көөрүн онзалап демдеглээн. Колхозтарда хлеб быжырар черлер бар болзажок, олар хлеб-биле колхозчуларны четпес хандырып турар. Ылаңгыя Ленин аттыг колхозунда башкыларны, эмнелге салбырының ажылдакчыларын эът, сүт аймаа-биле четпес хандырып турар.

Колхозчуларның культурлуг амыдырал-чуртталгазын бедидеринге кедээ интеллигенцияның киржилгезиниң дугайын эш Аракчаа база чугаалаан. Ынчалзажок бо талазы-биле ажылдар база чоруттунмайн турар. Культура амыдырал дугайында айтырыглар хуралдарга чугаалаштынмайн турар. Интеллигенцияның күжү-биле шефтерни организастаар, тайылбыр ажылын чорудар, колхозчуларга практиктиг дузаны көргүзүп болур болгай. Бисте ол база чоруттунмайн турар. Бо талазы-биле буруу партия райкомунга, эге организацияларга онаажыры чугаажок. Оон туржук агитаторлар партияның болгаш чазактың доктаалын таныштырып турган, ону колхозчуларның амыдырал чуртталгазы-биле холбаштырбайн турарлар.

Районда колхозчуларның ортузунга эмнелге болгаш санитар профилактиканың ажылдары багай тургустунган. Санитар-профилактика талазы-биле ажылдарны экижидеринче багай кичээнгей салып турар областың кадык камгалал килдизин, Санитар-чырыдыышкынның бажыңын илеткелчи шыңгыы шүгүмчүлээн. Ылаңгыя Санитар-чырыдыышкынның бажыны бодунуң хүлээлгезин чүгле солуннарга чарлалдар бээри кылдыр санап турары октаа шын эвес. Ооң ажылдакчылары Тес-Хем районга дөрт чыл дургузунда чаңгыс-даа катап барбаан база лекция, беседа-даа чоруттунмааннар.

Илеткелчи бодунуң илеткелиниң сөөлүнге колхозчуларның культурлуг амыдыралын экижидериниң талазы-биле районнуң партия, совет органнарының мурнунда турар сорулгаларының болгаш практиктиг хемчеглерниң дугайын чугаалаан.

Чаагайжыдылгаже кичээнгей салыр

Колхозчу араттарның культурлуг чуртталга амыдыралын улам чаагайжыдар дугайында айтырыгны СЭКП обкомунуң пленумунга чугаалажып турары чогуур өйүнде болгаш кончуг шын деп чүвени партияның Эрзин райкомунуң секретары эш **Чимба** бодунуң саналынга демдеглээн. Районда 800 ажыг колхозчу өрегелерден 613 ажыл-агыйларны сууржудуп, чуртталга бажыңнары-биле хандырган. Ындыг болза-даа, ажыглалда кирген тудугларның шынары четпес, ылаңгыя иштики дериглери бүрүн эвес болуп турар.

— Районнуң-даа, областың-даа удуртур ажылдакчылары колхозтарга сургакчылап барганда чүгле кампания ажылдарынче кичээнгей салгаш, мында кижилерниң, арат өрегелерниң амыдыралын сонуургавайн баар турган. Ажылды чаңгыс талалай көөр, ындыг практиканы моон соңгаар болдурбас — деп, эш Чимба саналының түңнелинде чугаалаан.

СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары эш **Киселев** бодунуң саналынга колхозчу кедээниң улам ыңай хөгжүлдезинге хоорай үлегерлиг болурун, ооң чонга боттуг дузалаарын чугаалаан. Ындыг турбуже Кызылдың чамдык коллективтери шефке алган колхозтарынга дыка четпес дузалажып, ылаңгыя колхозчу араттарның чуртталга-амыдыралын улам чаагайжыдарынче чугула кичээнгей салбайн турар.

Областың төвү Кызыл хоорайның чаагайжыдар талазы-биле ажылда улуг четпестер барын эш Киселев демдеглээн. Бо чылын нииитизи-биле он муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирер турган, а тос айларның дургузунда ооң чүгле деңи кезии кылдынган. Бо талазы-биле «Тыва тудуг» трези, тудуг конторазы болгаш даг экспедициязының коллективтери дыка четпес ажылдап турар. Коммунал ажыл-агый черлери чоннуң амгы негелделерин база хандырып шыдавайн турар.

— Колхозчу араттарны чуртталга бажыңнары-биле хандырарын бистиң район барык доозуп турар. Амгы кол кичээнгейни тудугнуң шынарынче, ажыглалда кирген бажыңнарны чурттаарынга таарымчалыг кылдыр, ооң иштики дерилгезинче угландырары чугула — деп, Өвүр райкүүскомнуң даргазы эш **Бойду** бодунуң саналынга чугаалаан.

Чедир туттунмаан, кладовкалары, крышалары кылдынмаан, соңгалары чаңгыс каът бажыңнар районнуң колхозтарында дыка хөй.

Туүйбу бүдүрер, чугай белеткээр бүдүрүлгелерин калбартыр чорук колхозчу араттарның амгы негелделерин хандырарынга чугула айтырыг болур. Ол ышкаш печка кылыр, бажың штукатуралаар, хлеб быжырар мергежилдиг кадрлар чугула негеттинип турарын эш Бойду база айыткан.

Чоннуң хереглелдерин үлегерлиг хандырар

Тожу районда «Май бири» колхозтуң даргазы эш **Монгалбии** бодунуң саналынга садыг организацияларының ажылында четпестерни шүгүмчүлээн.— Чуртталганың, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудуглары улам-на немежип турар, а ындыг болза-даа тудугга херектиг чамдык чугула чүүлдер тывылбас. Чижээ, Тожу районнуң чамдык садыгларынга шунчүк келбээнинден, ооң орнунга резинни ажыглап турар — деп, ол чугаалаан.

Райүлетпүр комбинадының ажылында улуг четпестер барын эш Монгалбии база демдеглээн. Бажыңның иштики дериглеринге херектиг стол, сандай, шкаф өске-даа эдилелдерни бүдүрерин калбартыры чугула.

— Кызылдың садыгларында плита оваалаттына берген чыдар, а Сүт-Хөлде, ылаңгыя бистиң колхозта ындыг чүүлдер эң-не негеттинип турар. Ол ышкаш маңаа болган саналдардан дыңнаарга, Эрзинниң садыгларында демир орун эндерик, а ындыг бараанар бистиң районга кончуг ховар келгилээр—деп, «Ишкин» колхозтуң даргазы эш **Найдын** шүгүмчүлээн. Облпотребсоюзтуң баштаар чери бараан хуваалдазын кылырда районнарның хереглелдерин өөренип көрбейн турар.

«Ишкин» колхозта тудуг ажылының темпизи чугаар. Колхозчу өрегелерниң 330 ажыг чуртталга бажыңнарындан аңгыда 2 чунар бажыңнар, 2 яслилер, 2 дээрбелер, 2 пекарня база бар. Моон-биле кады амыдыралдың культуразы дээш демисел кошкак дээрзин эш Найдын фактыларга көргүскен.

СЭКП Тожу райкомунуң секретары эш **Бадаа** бодунуң саналынга нииитиниң чемненилге черлериниң ажылында четпестерни айыткан. Тожунуң «Май бири» колхозунуң төвүнде болгаш ооң сүт-бараан фермаларында столоваяларны үлегерлиг организастаан. Ооң дуржулгазын «Совет Тыва» колхозка болгаш районнуң өске-даа черлеринге райпо калбартпайн турары четпес.

— Хоорай болза, кедээниң хөгжүлдезинге үлегерлиг болур ужурлуг. Ындыг турбуже Кызылдың горпозу дыка багай ажылдап турар. Маңаа октябрьның 25-те чунар бажыңнар хаалчак турган, столоваяларның белеткээн чемнери эки эвес болган. Воскресеньеде аңаа хүннерден артык, үзүктелиишкин чокка ажылдаар ужурлуг — деп, эш Бадаа күзелин илереткен.

Культурлуг амыдырал, эң эки арыг-шевер дээш

Колхозчуларның бажыңнарынга эң эки амыдырал-чуртталга, эң эки арыг-шевер колхозчу суур дээш чорудар ажылдарже санал берген хөй-хөй эштер кол кичээнгейни угландырып турганнар. СЭКП-ниң Таңды райкомунуң секретары эш **Верзилин** партия райкому болгаш райкүүском сөөлгү үеге чедир бо чугула айтырыгже кичээнгей салбайн турганын миннип демдеглээн.

— Оон ужурунда бисте элээн үр үеде тургустунган Дүрген, Элегес суурларның безин өвүр хевири, чаагайжыдылгазы дыка багай. Бисте кол четпес чүүл бажыңның чүгле 4 ханазын тургускаш, үстүн мунгаштааш чедир кылбайн-на колхозчуларга берип каар, оон соонда бүгү ажылды доозулган деп санаар. Ынчаарга өгден чаа көшкен колхозчу арат бажыңында чаа амыдыралды канчаар тургузуп, кандыг дуза хереглеп турарыл дээрзин сонуургавайн турарывыста. Бистиң районда «Тиилелге», «Найырал» колхозтардан ындыг чижекти көрүп болур деп ол чугаалаан.

Маңаа эң чугула кол кижилер колхозчу херээженнер болур. Ылаңгыя хлебти канчаар быжырарын, хепти даараарын, чуурун база бажыңга арыг-шеверни канчаар тургузарының талазы-биле ажылдарны херээженнер ортузунга кошкак чорудуп турар. СЭКП райкомнарының херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистери, чер-черде херээженнер чөвүлелдери бо талазы-биле ажылдарны организастаар ужурлуг дээрзин Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала кедээ Советтиң даргазы эш **Аракчаа** чугулалап демдеглээн.

Бисте чаагайжыды туттунган эвээш эвес колхозчу суурлар бар. Ынчалзажок Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем районнарда чамдык чурттакчылыг суурларда арыг-шеверниң, профилактиканың ажылдары дыка багай тургустунган. Оон туржук Эрзин, Тээли суурларда столоваяларның арыг-шевер байдалы негелделерге дүүшпээнин барымдаалааш сан-эпидстанцияның ажылдакчылары оларны түр хагдырар ужурга таваржып турган—деп областың кадык камгалал килдизиниң эргелекчизи эш **Любимов** чугаалаан.

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозтуң херээженнери эң эки арыг-шевер колхозчу суур, колхозчуларның бажыңынга эң эки амыдырал-чуртталга дээш областың бүгү колхозчу херээженнеринге кыйгырыгны үндүрген, ону чер-черде партия, совет органнары деткиир ужурлуг. Ынчаарга кадык камгалал албан черлериниң ажылдакчылары аңаа база идепкейлиг киржир дээрзин ол бүзүреткен.

Областың кол гинеколог эмчизи эш **Мухамед-Зянова** колхозтарның экономиказы өзүп, быжыкканы-биле холбаштыр колхозчу херээженнерниң амыдырал байдалының чаагайжааның демдеглээш, божуур ие-херээженнер дугайында партия биле чазактың улуг сагыш салып турарын чугаалаан. Ооң түңнелинде сөөлгү үеде херээженнерниң божуур үезинде өзал-ондак болур чорук барык узуткаттынган. Ынчалзажок чамдык колхозтар даргаларының олче кичээнгей салбас четпестерин ол чугаалаан. Чижээ, Чаа-Хөлде «Бүрүнгаар» колхозтуң даргазы эш **Дайгиранза** эмнелге салбырының божудулга өрээлинге бөдүүн стол база өске-даа херекселдер белеткеп бээр дугайында эмнелге ажылдакчыларының хөй удаа дилээн ойталап келген. Адак сөөлүнде кол гинеколог ол дугайында боду дилег кылырга, чүгле райкүүскомнуң шиитпири херек суг деп, харын-даа ол дугайында чугаалажыр безин хөңнү чок болган.

Колхозчу араттарның бажыңынга эң эки амыдырал-чуртталганы тургузарынга областың культура албан черлери база кедээ интеллигенцияның улуг рольдуг болурун областың культура эргелелиниң начальниги эш **Чадамба** чугаалаан. Клубтарга, культура-амыдыралдың темаларынга лекция, беседаларны доктаамал чорудар болгаш хлеб быжырар, даараныр база бажыңның өске-даа янзы-бүрү ажылдарын өөренир бөлгүмнерни тургузар. Ону организастаарынга кедээ интеллигенцияны калбаа-биле кириштирери чугула.

Эрткен чылын Шекпээрге кедээ интеллигенция бо талазы-биле элээн эки эгелээшкин кылзажок, оларны ол районда кым-даа деткивээн дээрзин эш Чадамба чугаалааш, областың «Тувинская правда», «Шын», «Тываның аныяктары» солуннар культура-амыдыралдың темаларынга хамаарышкан материалдарны эвээш парлап турар деп ол чептүү-биле шүгүмчүлээн. ВЛКСМ обкому биле культура эргелели культура дээш ийи чылдың походун чорудар дугайында хемчеглерни ажылдап кылып турарын ол чугаалаан.

Школа-интернаттарның колхозчуларның бажыңнарынга эң эки чуртталганы тургузарынга үлегер болур черлер кылдыр тургузарын, бо чугула херекке башкыларны идепкейлиг кириштирериниң чугулаазын облоно эргелекчизи эш **Болдур-оол** чугаалаан.

Облкүүскомнуң УВД эргелелиниң начальниги эш **Артас** бодунуң саналынга ажылчы чоннарның культурлуг амыдыралынга шаптык боор турар бужар-бак чоруктуң бирээзи арагалаашкынга удур демиселди улам-на күштелдирериниң чугулалап айыткан. Бо талазы-биле сөөлгү үеде областың партия, совет органнары бүгү хөй-нииитиниң киржилгези-биле шыңгыы хемчеглерни ап турар. Ынчангаш арагалаар чорук бисте дыка эвээжээн. Ындыг болза-даа чамдык районнарда, суурларда арагалаар чорук ам-даа үргүлчүлеп турарын чижектер көргүзүп турар. Чижээлээрге, чоокта чаа Каа-Хем районнуң «Бүрүнгаар» колхозтуң балык колхозчулары аванс алган сөөлүнде Зубовка суурга бүдүн хүннүң иштинде арагалааннар. Шак ындыг чоруктар өске-даа районнарда бар. Партия, совет болгаш комсомол организациялары арагалаар чорукка удур демиселди кам хайыра чокка чорудар ужурлуг.

Пленумга бо айтырыгның талазы-биле Барыын-Хемчикте «Комсомол XXX чылы» колхозта партия организациязының секретары **Доржу**, облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш **Анчимаа**, СЭКП обкомунуң секретары эш **Ортун-оол**, облпотребсоюзтуң даргазының оралакчызы **Лопсан**, областың харылзаа эргелелиниң начальниги эш **Лавринович** олар санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **Тока** санал берип чүве чугаалааш, Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргенинден бээр областың экономиказынга болгаш культуразынга болган улуг чаартылгаларны база ооң-биле кады улустуң материалдыг чаагай байдалы үзүк соксаал чок өзүп турарын демдеглээн болгаш пленумга тургустунган бо чугула айтырыгның талазы-биле партия болгаш совет органнарның мурнунда туруп турар сорулгаларны тодаргай чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле пленум делгеренгей доктаалды хүлээп алган.

* * *

Пленум бо чылдың декабрьның 26-ның хүнүнде областың ээлчег чок партия конференциязын чыылдырар дугайында доктаалды хүлээп алган.

Пленумга организастыг айтырыгны база чугаалашкан. Эш Б. Ф. Резниченко областың девискээринден чорутканын барымдаалааш, ону СЭКП обкомунуң кежигүнүнүң составындан үндүрген. Обкомнуң кежигүнүнге кандидат эш М. Т. Мирчиниң чигинезинче шилчиткен.

СЭКП обкомунуң чанында парткомиссияның даргазынга эш Б. Ш. Долчанмааны пленум бадылаан.

КОМСОМОЛЧУ АНЫЯКТАР БРИГАДАЗЫНДА

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозу организас, ажыл-агый талазы-биле быжыккан, областа база бир мурнакчы ажыл-агый. Артельдиң нииити орулгазы 1284 муң рубль четкен, колхозчуларның культурлуг деңнели болгаш чаагай байдалы хүн келген тудум-на бедип турар.

Колхоз тургузуун улам хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар талазы-биле партияның болгаш чазактың чорутткан хемчеглерин боттандырар дээш артель Чадаана МТС-тен 461 муң рубльдиң кедээ ажыл-агый машиналарын садып алган, боду баш билип эдилеп турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, партияның ээлчег чок XXI съездизинге болгаш Улуг Октябрьның 41 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин колхозчу ажыл-ишчилер чедиишкинниг күүседип турарлар. Күрүнеге эът, сүт, дүк садар планнарын хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Ол ышкаш мал чеми белеткээр, күрүнеге тараа садар планын оранчок ажыр боттандырган.

Артельдиң планныг соруглаларын боттандырарынга колхозчу комсомолчулар болгаш аныктар идепкейлиг киржип турар. Колхозта 150 ажыг аныяк өскеннер, оларның иштинде 60 хире комсомолчулар бар. Комсомолчулар болгаш аныктар мурнакчы саналдарны үндүрүп, комсомол комитединиң, партия организациязының, колхоз баштаар черинин деткимчезин ап келгеннер.

Нииитиниң малының баш санын өстүреринге, ооң продуктулуун бедидеринге элбекшилдиг чем-суурну тургузары болур дээрзин комсомолчу аныктар үргүлчү-ле бодап, ол ажылга боттары идепкейлиг киржип келгеннер. ВЛКСМ-ниң 40 чыл болур оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры дээш колхозчу комсомолчуларның, аныктарның бодалдарынга чаа-чаа чүүлдер төрүттүнүп, бир чүвени боттарының күжү-биле бүдүрерин кижи бүрүзү бодап турган.

Комсомол комитединиң кежигүнү Мая Калдыновна Монгуш мал чеми белеткээр комсомолчу аныктарның бригадазын тургузарын колхозта комсомол комитединге саналдаан. Маяның саналын комитет хуралынга чугаалашкаш, комсомолчуларның болгаш аныктарның нииити хуралынга тургузарга, 20 кижилиг мал чеми белеткээр комсомолчу-аныктарның бригадазын тургускаш, ооң бригадиринге комсомолчу Карапаа Очур-оолович Ховалыгны томуйлаан. Комсомолчу аныктарның саналын колхозта партия организациязы, колхоз баштаар чери мурнундагы чаңчылы-биле деткээн.

Бригада он оолдар, он кыстардан тургустунган. Бригада мал чеми белеткээр машина-чепсектер-биле хандыртынган. Ооң иштинде 2 трактор база бар. Бригаданың кежигүннеринде машина-чепсектерни башкарып билбес кижи барык чок. Бригада мал чеминиң белеткелинче июньнуң төнчүзүнде кирген. Чаа тургустунган бригадага баштай бергелер тургулаан. Ынчалза-даа бергелерни ажып тиилээн.

Артель 2 муң тонна сиген белеткээр планныг турган болза, 2352 тонна, силостуу—1200 тонна болза, 1600 тонна белеткеттинген. Ынчангаш комсомолчу аныктарның бригадазы комсомолдуң 40 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезин оранчок ажыр күүсеткен.

Бригада соруглазын күүсеткен дораан-на хову бригадазынга дузалажып, дүжүт ажаалдазынче киришкен. Бригаданың кежигүннери күрүне шыгжамырынга киирер тарааны арыглап, кургадырынга бичеэвес салыышкынныг болганнар. Артель октябрь 25-ке чедир күрүнеге 70252 пуд тарааны киирген ийикпе, азы планын 169 хуу күүсеткен. Тараа садары үргүлчүлеп турар.

Артель келир чылдың үрезинин болгаш мал чеминге хереглээр фондуларын бүрүн уруп алган. Комсомолчу аныктар бригадазы үрезин болгаш күрүнеге садар тарааны арыглап, тавычала чиңге-тарааны, суланы сарааттаан. Колхозтуң хову турлагларында бастыртынмазан болгаш сайгартынмаан тараалар хөй. Кара-Тал ховузунда бир шанда 800 тонна хире кызыл-тас бар. Ону сайгарып алыр дээш колхоз баштаар чери, партия организациязы организастыг хемчеглерни ап турар. Бо ажылды күүседип алырынга комсомолчу аныктар улуг рольду ойнаары маргылдаа чок.

Комсомолчу аныктарның бригадазы мал чемнериниң белеткелиниң болгаш дүжүт ажаалдазының үезинде агитация-массалыг ажылдарны доктаамал чорудуп турганнар. Агитхуудустарны 15, «Крокодилди» 9 катап үндүрген болгаш политиктиг информацияны хүн бүрү чорудуп келген.

Бригаданың кежигүннери кижи бүрүзү мал чеми-даа белеткеп турган, дүжүт ажаалдазында-даа ийи-үш норманы күүседип турган. Трактористер Монгуш Удувас-оол, Ооржак Сорулга, аът-биле сиген кестирип турган Куулар Очур-оол оларның эң-не мурнакчы болуп турганын демдеглээри чугула. Бригаданы тургузарынга инициаторжу болган Мая Калдыновна бригаданың хлевин быжырып турган. Ол ам хову бригадазында хлеб быжырып, нормазын 200—300 хуу күүседип, колхозтуң тараажыларын, механизаторларын эки шыңарлыг хлеб-биле хандырып турар.

Дүжүт ажаалдазы доостуру билек комсомолчу аныктар бригадазы мал кыштагладыышкынының белеткелинче кириптер. Бригада кажаалар септээр, мал чеми сөөртүр, мал кажааларын хоптарып, кургаглаар ажылдарны чорудар.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Москваның бичелитражтыг автомобильдер заводунуң эптекчилери СЭКП-ниң XXI съездизинге белек кылдыр пландан дашкаар 2000 «Москвич» деп автомашинаны бээр дээш боттарынга бедиткен хүлээлгени алганнар. Коллектив алган ол хүлээлгезин күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турар. Хүн бүрү кол шуушурулга-биле пландан дашкаар белен машиналар үнүп турар.

Чурукта: заводтуң кол шуушурулгазында. Мурнуку одуругда эптекчи комсомолчу Александр Аксенов.

Фото **В. Хухлаевтиң.**

Чаа чолаачы кадрларны белеткеп турар

ДОСААФ-тың область комитеди ажылчы чоннарны шериг херээнге өөредири-биле чергелештир, улус ажыл-агыйының түс-түс адырларынга техниктиг кадрларны база белеткеп турар. Комитеттиң чанында чолаачылар курзунга областың колхозтарындан 28 аныктар бо чылдың июль айда өөренип эгелээннер.

Курсантылар кыска үениң иштинде автомашинаның тургузуун өөренип дооскан болгаш ам кудумчу шимээшкининиң чурумнарын өөренмишаан, эрткен темаларны катаптап база Кызылдың № 1, 2 АТК-ларында, чоокку колхозтарда практикалап турарлар. Техниктиг өөредилгеге болгаш практикага боттарының кызымаккай чоруун илередип турар эштер М. Кыргыра (Эрзин), Ажы, Биче-оол (Улуг-Хем) ышкаш мурнакчы эштер хөй.

Областың бүдүрүлгелеринге, колхозтарынга чолаачы кадрларны белеткээр херекке идепкейлиг киржип келген дуржулгалыг башкылар эштер Борбаяков, Сержи олар курсантыларны тэлептиг чолаачылар кылдыр өөредир дээш бүгү-ле күжүн болгаш аргазын берип турарлар.

Курстуң ажылын Иркутскиниң киностудиязының ажылдакчылары сонуургап көргеш, ону киножурналга чоокта чаа тырттырып алган чорук курсантыларның өөредилгеге идепкейин улам-на бедиткен. Бүгү курсантылар ам чолаачы эргени чедип алыр күзелин боттандырар дээш, күрүне экзаменинге хайныышкынныг белеткенип турарлар.

М. СЕРЗЭДАР.

Складты кажан тудар ирги?

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң чыл бүрү бүдүрүлге планынга склад болгаш картофель, ногаа шыгжаар чер кылыр деп киирип-ле турар, а херек кырында бо талазы-биле чүү-даа бүтпейн турар. Картофель шыгжаар дээш 1957 чылда-ла чер казып кааш, амга чедир төнчүзүнге четпээн. Ону каскан кижилерге күш-хүнү төлеп каан—ол-ла.

Колхозтуң суурунда склад аттыг тудуг бар. Ында тараа, янзы бүрү херексел болгаш аъш-чем аймаа дээш чок-ла чүве чок. Складты мурнунда багай шыңарлыг кылганының болгаш ону септеп, сегидер хемчеглер албаанының чылдагаанындан кушташтар, күскелер, күжүгеннер боглур чер ында чок. Олар складтың иштинде тарааны, аъш-чемни туразында аажылап турарлар.

Тараа урарга шалазының адаанче шыыңайнып кире бээр, хат хадыырга, чаңы-биле машина эртерге складтың иштинге довурак-доозун дойлу-ла бээр. Ында аъш-чемни, эт-херекселди кижи алыр аргажок апаар.

Склад тудар дээп айтырыгның кажан шиитпирлеттинерин колхозчулар манап турар.

Т. ДАМБАЖЫҢ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Көдээ клубка чурумну тургузар

«Чодураа» кедээ ажыл-агый артели Улуг-Хем районда шыырак колхозтарның бирээзи. Колхозчу суур таныттынмас кылдыр өскеп, чаа кудумчулар-даа тыптып келгилээн. Колхозчуларның, культура талазы-биле негелдези хүн бүрү улгадып турар.

Колхозчу суурнуң кол кудумчузунда культураның төп одаа—кедээ клуб бар ында кедээ библиотека болгаш турум кино база тургустунган.

Ынчаарга ол клубтуң даштын чаагайжылар ажыл мынчага чедир кылдынмаан. Колхозчуларның бажыңнарын көөрге, оларның девискээрин чаагайжыдып алган чурттап олурарлар. А клубту көөрге херим-даа, тарыттынган ыяжы-даа, ойнаар шөлдери-даа чок. Херим кылыр ыяш тывылбас бе дээрге, колхозчу суур барык-ла тайга ээзи, ол-бо талазында арга-ыяштарлыг, кончуг таарымчалыг черде турар. Ыяш тарыыр дээр болза, база арга-ыяш мырыңай чоокта.

Чоокта чаа клубка «Идиот» деп кино болганын көрдүм. Кинонуң эгелээр шагын мурнадыр-ла хөй кезиин аныктар чыглып келген, школачылар-даа бар. Оларның чамдыктары аажы-чаңының, сагылга-чурумунуң талазы-биле четпес чүүлдерни кылып турарын черле эскербес аргажок. Залдың хостуг ужунда аныктар хөглүг-биле таңцылаан турда чамдык кижилер залды ыштадыр тапкылаан олурулаар, база бир чамдыктары караңгы өрээлде маңнашкан, даашимээн үндүрген турар. Кино үнүп турда безин ында-мында от шаккан, тапкылаан олуруп турар. Колхозчуларның бажыңнарында электри лампазы хып турар, а клубта чырытты чок.

Уруглар кино сеансызын аңгы хүннерде организастап турар хиреинде школачыларның чамдыктары сонга бакылаан, харын-даа ону соктагылаан турар.

Колхозчу аныктарның ортузунда спортка сонуургалдыглар хөй. Ынчаарга күш-культураның янзы бүрү хевирлеринге ол хандыышкылдыгларга спорт шөлдерин кылбайн турары база четпес.

Клубтуң ишти эки чугайлаттынмаан, кара шокар. Ындыг болганда ооң иштики дериглезиниң, каасталгазының талазы-биле кандыг чугаа турар боор.

Мындыг байдалдың ужуру чүдел? Мында кол-ла чүве чүл дээрге, клубтуң ажылын хынавайн турарында, ооң ажылынга дуза көргүзер, удуртулга-биле хандырар, ооң ажылдакчыларындан негелде салыр талазы четпес болуп турарында. Клубтуң эргелекчизи солчур чорук чаңчыл болган. Клубтуң амгы эргелекчизи эш Саңчай-оол ол бүгү четпестерни чайладып алыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни албайн турар.

Клубка келир аныктар, школачылар чурумнуг болур чорукту чедип алыр дугайында ыландыя комсомол организациязы-биле быжыг харылзаа чок. Ынчаарга комсомол организациязы бо мындыг байдалче сагыш салбайн турар болгаш бодунуң үндүрген шиитпирлерин боттандырар дээш шудургу демисели чок. База комсомолчу аныктарның санал-оналын кичээнгейге албайн турар.

Ынчангаш бо бүгү чүүлдерни чурумчудар талазы-биле хемчег алыры негеттинин турар.

Д. АРАКЧАА.

Ай санында-ла чаа эргелекчи

Чыргакы хемниң оң талакы эриин дургаар Хорумнуг-Кежиг суур чатты берген. Кайы ырактан-на кедээ клуб иле болгаш ону ам-даа септевээнин эскерип каар. Ук клубту тудуп кылгандан бээр ийи чыл эрткен. Клубту долганып көөрге ол таптыг-ла 14 соңгаларлыг, а оларның чүгле 4-түү бүдүн, өскелериниң чүгле рамалары арткан. Кандыг-даа септелге чок болгаш клубтуң девискээрин арыглаваан.

Эрткен чылгы область аныктарының фестивалынга киришкеш, клубтуң уран-чүүл бөлгүмү шаңнаткан. Ындыг-даа болза, ооң соонда клубка кандыг-даа культура-массалыг ажылдар чорутттунмастаан. Гитара, скрипка болгаш өске-даа музыка херекселдери читкен. Кымның бажыңында чыдары билдинмес.

Бо чылдың май айдан эгелээш клуб эргелекчилери үргүлчү солчуп турар апарган. Бо үениң дургузунда дөрт эргелекчилер халашкан. Бир эргелекчи клубту барык-ла чаңгыс ай иштинде «уштап-баштап» келгеш, өскезинге орнун чайлап берип турган.

Клубка июнь айдан бээр кино көргүзүглери болбаан. Кино-механиктер Конгар, Байыр-оол олар ажылынга харысалга чок. Оңгу классты доосккан Бопуң кедээ библиотеканы шагда-ла хүлээп алгаш, амдыгаа чедир ооң ажылын сегидип шыдаваан. Харын библиотеканы шоочалыг тургузары көвүдээн.

А. ТҮЛҮШ,
О. ДУКУУН-ООЛ.

Бажың-биле хандырар

Сүт-Хөл районнуң Көк-Терек суурда эмнелге салбырын болгаш ооң эргелекчизин чурттаар бажыңы-биле хандырары чугула негеттинип турда Алдан Маадыр кедээ Советтиң даргазы М. Даржай көңгүс сагыш салбайн турар. Эмнелгениң ам турар бажыңы бичии болгаш таарымча чок. Дериг-херексел болгаш эм чедишпес. Ол ышкаш божулга бажыңы чок. Салбырның эргелекчизи Голобова амдыгаа чедир чурттаар бажың чок болгаш бодунуң таныштарының бажыңында чурттап турар.

Кыш чоокшулап, соок келген-даа болза, эмнелге чанында одаар ыяш дүжүртүнмээн. Эмнелге пунктузунуң чаа тудуун эрткен чылын-на эгелээш, бо чылын чүгле ханазын доосккан. Тудугга херек материалдарны ам-даа белеткеп албаан болгаш ону бо чылын ажыглалга киирер дугайында тудуг бригадазының бригадири Дажы-Намчал чүнү-даа бодавайн турар.

А. ООРЖАК.

Учётчиктиң эренгей ажылы

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң Сарголда № 6 трактор бригадазының учётчиги Сергей Мусихин харысалга чок эренгей ажылдап турар.

С. Мусихин бригадада ажылдап турар трактористерниң, комбайнерлерниң кылган ажылын хүн бүрүде хемчээп хүлээп алгаш, учёт-отчётту корум-чурумнуг кылыр хүлээлгезин күүсетпейн, механизаторларның кылган ажылының түңнелин айда чүгле ийи удаа үндүрүп турар. Он беш хонгаш кестүп келгеш, эш Мусихин комбайнерлерниң кескен черин база трактористерниң андарган черин шала-була далаш-биле хемчээп, харын чамдыктарын оларның аскын барымдаалап бижип алгаш, ол хевээр көзүлбейн баар. Ооң ындай ооң подотчётунда бензин, керосин, солярка бар. Оларның учедун ол база кылбайн турар. Ону ажыглап алгаш, бригадада комбайнерлер, трактористер, чолаачылар кывар, чаар чүүлдү камнал чок, төп чайып чарыгдаар чорук чаңчыл болган.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Гостиница херек

Барыын талакы районнар биле Кызыл аразынга аргышкан пассажирлер Элегес-Аксынга болган чоокла дүжүп эртер. Ырак-узак орукка чораан улуска кандыг-даа таварылгалар туруп болур. Ынчангаш Элегес-Аксы суурга гостиница тургузарынче ол суур Соведи сагыш салыр ужурлуг.

Бай-Тайга районунуң чораан Таңды районнуң Хову-Аксы суурну баар дээш Элегес-Аксынга чүък машиназының кырынга хонар ужурга таварышкан мен. Бир эвес кыштың соок үезинде болза, пассажирлер хонар чер чогу дыка берге.

Д. ДОСТАЙ-ООЛ.

„Шынның“ материалдарының изи-биле

«Эмчи дузаламчызын күштелдирер» деп эге-биле Тожу районнуң «Май 1» колхозка эмчи Данковцева кээп ажылдап эгелээнден бээр элээн үр болу берген болза-даа, чоннуң кадыкшылы дээш сагыш салбас болгаш эптиг, ээлдек эвес болуп турарын айыткан А. Бириңнейниң материалы № 174 «Шынга» парлаттынган.

Тожу райкүүскомунуң даргазы А. Биче-оолдуң редакцияга харыылааны болза, ажылынга харысалга чок чоруун көргүскен эш Данковцеваны ол ажылындан халаан болгаш ам үеде колхозта медицина пунктузунда ийи фельдшерлер ажылдап турар болгаш эмнелге пунктузунуң ажылы сөөлгү үеде экижээн.

Фермага шыңгыы учёт турар ужурлуг

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунда хөй хаванныг, дагаалыг ферма бар. Ферманың удуртулгазын быжыглаар, учетту экижидер хемчеглер алдынмайн турар.

1958 чылда безин ферманың эргелекчизинден 5 кижи халашкан. Оларның чамдыызы ферманың ажылын башкарып чорудар хамаан чок, ажыл-биле эки таныжып безин четикпээннер.

Дагаа ажаакчызы Достак-оолдан 118 дагаа, Бурумаадан 76 дагаа тудап турар. Оларның кажан, кандыг чылдагаан-биле читкени билдинмес. Үш хаван база тудаан. Чогуур учет, контроль чок чорукту ажыглап алгаш, чамдык кижилер бичии хаваннарын улуг хаваннарга солуп аптар чүүл база бар деп ферманың ажылдакчылары бадыткап турар. Эрткен чазын турган чамдык улуг хаваннар ам көзүлбестей берген. Бир эвес учетту экижидер, контрольду күштелдирер хемчегни албас болза, ферма ажыл-агыйы орулга киирер хамаан чок, улуг когарал таваржыры чайлаш чок.

С. КОМБУ.

Суур чаагайжыдылгазынче кичээнгей салыр

Кызыл—Абакан аразынга аргышкан пассажирлер Бии-Хем районнуң Сесерлиг суурун таварып эртерлер. Крышалыг бажыңнар суурда ховар, а суур чаагайжыдылгазын чорутпайн келген.

Суурну чаагайжыдарынче болгаш ногаанчыдарынче чогуур кичээнгей салдынган болза, Сесерлиг суур дыка сайзыраан турар ийик. Суурну сайзырадыр дугайында «Тиилелге» колхозтуң баштаар чери сагыш салыр ужурлуг.

В. САРЫГБАЙ.

Баш таарыыр черни кажан тургузарыл?

Эрзин районнуң төвү Эрзин суур чыл бүрүде сайзырап, ооң чурттакчыларының культурлуг амыдыралы хүн бүрү экижип турар. Ындыг турбуже райкүүскомунуң чанында коммунал ажыл-агый чери район төвүнге баш таарыыр черни ажыдар дугайында суурнуң чурттакчыларының негелдезин өөренип көрбейн турары кончуг четпес. Район төвүнге баш таарыыр черни кажан тургузар ирги?

К. ОЛЗЕЙ.

Лекция болбастаан

Каа-Хем районнуң «Тере-Хөл» колхозта кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден болгаш башкылардан тургустунган 10 лекторларлыг бөлүк бар.

Олар колхоз төвүнде суурда болгаш фермаларда чурттап турар колхозчуларның ортузунга бо чылдың дургузунда чаңгыс-даа лекция номчуваан. Харын чамдык лекторлар лекция номчуурундан ойталап турган таварылгалар бар. Колхозта партия организациязы (секретары И. Артына) колхозчулар ортузунга лекция номчулгазын организастаар талазы-биле кандыг-даа хемчег албаан.

Делегей байдалының, Совет Эвилелиниң иштики амыдыралының, кедээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң дугайында лекцияларны колхозчулар дыңнаксап турарлар.

С. ДОРЖУ.

АҢЧЫЛАРНЫ ХАНДЫРАРЫ ЧУГУЛА

Улуг-Хем районнуң «X Улуг хурал» колхозунуң аңчыларының башкылыы күскү аңнаашкынче аъттанып турар. Аңныыр сезонунга белеткел ажылдарын артельдиң баштаар чери чогуур үезинде чорутпаан. Кара-Тал болгаш Баян-Кол суурларның кедээ магазиннеринде аңчыларга хереглээр чамдык чүүлдерни эккелбээн болуп турар.

Колхозтуң аңчылары 16,28 дугаарлыг хоолаларны болгаш тозовка окторын садып алыр дээш район төвүнче чоруп турарлар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Колхозчу тудугжу

Ондар Сүрженмей Сүт-Хөл районда «Алдан Маадыр» кедээ ажыл-агый артелиниң хоочун болгаш сураглыг бызанчыларының бирээзи. Колхозтуң тудуг бригадазынга ол 1949 чылдан бээр үргүлчү ажылдап келген болгаш төрээн колхозунуң суурун сайзырадырынга бичеэвес салыышкынын киирген.

Шаанда чаңгыс өрген-даа чок ээн чыткан черде ам «Алдан-Маадыр» колхозтуң суурy бо каш-ла чылдарның иштинде тургустунган болгаш чыл бүрүде улам чаагайжыдыр сайзырап турар. Колхозчу суурда чурттаганың чаңгыс аай хевирлиг хөй бажыңнары, школа, кижи эмнелгези, магазин, уруглар яслизи, чунар бажың болгаш культура-амыдыралдың база бүдүрүлгениң өске-даа хөй тудуглары кылдынган.

Бо чаа тудугларның аразында Ондар Сүрженмейниң киришпээни, кылыышкыны чаңгыс-даа бажың чок, колхозчу суурну сайзырадырынга ооң ролюн артельдиң бүгү кежигүннери бедик-биле үнелеп көрүп турар.

Мурнакчы тудугжунуң өг-бүлези колхозчу суурнуң төп кудумчузунда крышалыг болгаш ийи өрээлдиг бажыңда чурттап олурар. Ооң бажыңының делгем хериминиң девискээри үргүлчү арыг-силиг. Квартираның өрээлдерин чырыы кончуг кылдыр чугайлап каан, ында радиону, электри чырыын киирген. Беш демир өруннарны чөөрганнар-биле шып каан чыдарын, бажың иштиниң өске-даа эт-херекселдерин эмгесексээлиг кылдыр таарыштыр салганын кижи магадап көрбейн барып шыдавас. Бажыңның өрээлдеринде барык чаа столдар, сандайлар, даараныр машина, стол шагы, көрүнчүк болгаш өске-даа эдилелдер-ле хөй. Колхозчунуң өг-бүлезиниң кежигүннери арбын: бажыңның эр, хереэжен ийи ээзи-биле кады шуптузу 12 кижи.

Күш-ажылга ынакшылдыг тудугжу төрээн колхозунуң ажыл-агыйын дүрген хөгжүдер дээш бүгү күжүн харам чокка берип турар. Эрткен чылын ол 547 күш-хүннерин ажылдап алган, а бо чылдың чүгле тос айларында безин ооң күш-хүннери 500 ажыг болуп турар. Тудугжунуң өг-бүлезиниң ишти хөй-даа болза, шалыпчы колхозчунуң күш-хүннеринден алган орулгазы бүгү өг-бүлениң хандырылгазындан ырак та артыкшылдыг. Чижээ, эш Сүрженмей бичии уругларынга ийи чадаг-тергелерни садып берген болгаш бажың иштиниң нарын эт-херекселдерин саттынып ап турар.

— Колхозчу өг-бүлениң бюджединиң чаңгыс копеек бүрүзүн камналгалыг ажыглаары эргежок чугула. Колхозчу культурлуг чаагай амыдырал дээш төөгүлүг демиселдиң чедиишкинниг болуру хамыктың мурнунда колхозчуларның боттарындан кол хамааржыр. Кедээ черге культура революциязының дүрген тиилелгези дээш улам шудургу демисежир хүлээлгелиг бис— деп, тудугжунуң өг-бүлезиниң хереэжен ээзи коммунист эш Авыр-Бит чугаалап турар.

Коммунизмниң аныяк салгакчыларын кижизидип өстүрер талазы-биле мурнакчы үлегерин Ондар Сүрженмей болгаш Авыр-Бит олар көргүзүп турар. Оларның улуг уруглары Александра биле Хөвең олар Кызылдың башкы училищезин доосkaш, ам аныяк салгакчыларны өөредип, кижизидип турар, оон бичелери: Оюн-оол онгу, Чечен тоску, Өлчеймаа алдыгы, Зина бешки, Володя болгаш Биря олар бирги класстарда өөренип турар.

Колхоз бүдүрүлгезинге болгаш хөй-ниитиниң ажылынга мурнакчы киришпишаан, хоочун тудугжу бодунуң дузалаар ажыл-агыйын база үлегерлиг сайзырадып, оортан эвээш эвес немелде орулганы ап турар: хуузунда саап ижер инектерлиг, 10 ажыг дагаалардыг, бедик дүжүттүг огородту бо чылын сайзыраткан болгаш 40 ажыг шоодай картофельди савалап алган.

Тудугжу Ондар Сүрженмей партияның XXI съездизинге күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бодунга бедиткен хүлээлгелерин албышаан, улам чүткүлүг ажылдап турар.

С. ШАЛЧИМА.

Малдың уксаазын улам экижидеринге

Тес-Хем районда «Ак-Эрик» колхозтуң хоюнуң 35 хуузу азы 5700 ажыг хой алтайның нарын дүк уксаазының хайнактары болуп турар. Шээр малды тарып боозадыр хемчеглер ол колхозта чыл бүрү организастыг чоруп турар. Бо чылын 6 муң хойну тарып боозаткан, ол ышкаш 400 өшкүнү анкор уксаазының үрелели-биле база тараан.

Районнуң өске-даа колхозтары бо ажылче чугула кичээнгей салып турар. «Чодураа» колхоз 6114 хойларны болгаш 600 өшкүлерни тарып боозаткан.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң мал ажылында комсомолчулар болгаш аныктар мурнакчы үлегерин илередип турар. «Коммунизмче орук» колхозта аныяк тускай эртемниглер Мөңге, Тирчинмаа болгаш Шөмбүлдей оларның удурткаңы-биле кыска үениң иштинде үш муң ажыг хойну тарып боозаткан.

Тарып боозадыгга пунктузун шын дериринге болгаш ол харысалгалыг ажылды зооветеринария негелделерин ёзугаар организастаарынга «Кызыл тараачын» колхозтуң зоотехниги Билчит идепкейлиг ажылдаан. Колхоз чиңге дүк уксааның үрелели-биле ийи муң ажыг хойну тарып боозаткан.

* * *

Барыын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз агарлаашкынны чогуур өйүнде организастаан. Бригада ол ажылды доосkан дораан-на хой тарылгазынче шилчээн турган.

Колхоз чиңге дүк уксааның үрелели-биле үш муң хире хойну тарып боозаткан.

Келир чылдың дүжүдүнге

Чаа-Хөл районда «Найырал» колхоз бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп алган. Ажылының дуржулгазын быжыглавышаан, келир чылын оон-даа бедик көргүзүглерлиг болурунга белеткелдерни амдыгааштан хынамчалыг чорудуп турар.

Артельдиң бүдүрүлге планын ёзугаар алырга бо чылын чайгы андарылга-биле 1000 гектарны, а күскү андарылга-биле 450 гектар черни белеткээр турган. Техниканы чөп ажыглавышаан, күш-ажылдың организастаанының түңнелинде чайын 1180 ажыг, күзүн 882 гектар шөл андартынган. Ажылдың шыңары багай эвес болганын хынаалда илереткен.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга четчир, эки шыңарлыг үрезин чугула негелделиг. Бо талазы-биле «Найырал» колхозтуң белеткели база багай эвес. Тараа культураларынга 309 тонна үрезин херек, а херек кырында 352 тонна белеткеттинген, оон иштинден арыглап алганы 204 тонна.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

АКШ-тың күрүне секретары Даллес делегейни дескиндир чедимче чок ээлчеглиг аян-чоруун кылган. Ооң аян-чоруунуң алыс ужу Тайвань болган. Парлалганың дыңнатканын ёзугаар алырга, АКШ-тың шериг блоктарының талазы-биле кол эвилелчилери болур Англия, Франция, Барыын Германия болгаш Италия-биле «сүмележип алыр» дээш ол орук ара Римге болгаш Лондонга доктааган. Ол «сүмележиишкиннериниң» тодаргай чүүлдерин чажырып турар. Ынчаарга улусчу Кыдатка хамаарыштыр АКШ-тың делегейни дайынның кыдыг-кызыгаарынга чедирип келген дайынзырак политиказын буруу шавар чоруктуң Барыын Европада күштелип келгенин дугайты Вашингтонда удуртукчуларның дүвүрээзиниң чоруу-биле ол сүмележиилгелерниң болдунганы мырыңай илден. «Чаржынчыг-даа бол, шын-на чүве чүл дээрге, чанкайшичилерниң тудуп турары эрик кавызының ортулуктары дээш демисежирин эргежок чугула кылдыр санап турар кижилерниң АКШ-тың эвилелчилериниң аразындан эвээш болуп турары» болур деп АКШ-тың «Ньюсуик» журналы бижээн. Чогум-на харын бо байдал Тайваньче бээр орук ара Барыын Европаны бакылаар кылдыр Даллести албадаканы тодарай-дыр.

Бодунуң эвилелчилеринден Даллес кандыг бүзүрелдиглерни чедип алганын чугаалаары ам-даа берге. Ынчалзажок бир чүве тодаргай: АКШ болза иштики кыдат херектерни каржы холгаарлаарының политиказын моон соңгаар-даа үргүлчүлээр. Тайваньны болгаш Пэнхуледаону эжелеп үргүлчүлээр, бодунуң чанкайшичи эдеринчилеринге кандыг-даа деткимченни көргүзер. Ыраккы Чөөн чүкке душтуурлуг айыылдыг байдалды хевээр артырар болгаш улусчу Кыдатка удур шериг халдаашкынын белеткээр бодалдыг. Даллестиң болгаш Чан Кай-шиниң октябрь 21-ден 23-ке чедир болган чугаалажыышкыннарының түңнелдери ол дугайын херечилеп турар. Кады кылган америк-чанкайшичи дыңнадыгдан илерээп турарын ёзугаар алырга, АКШ болза Цзиньмыньдаону болгаш Мацзудаону «камгалаар», тодаргайлаарга, бодунуң шериг талазы-биле эжелелин эрик кавызының бүгү кыдат ортулуктарынга нептередир деп хүлээлгени херек кырында бодунга алган. Өскээр чугаалаарга, Каттышкан Штаттар Кыдатка удур агрессияны калбартыры оон планнарында кирип турарын хүлээп көрген. Даллес—Чан Кай-шиниң чугаалажыышкыннары АКШ-даа, оон тайваньчы чалчалары-даа утаангыр үнну дыңнаарын болгаш улусчу Кыдаттың чазаанын саналдааны тайбың таарыштырылганың оруунга туруп алыр күзел чогунун дугайын көргүскен.

Эрик кавызының Цзиньмыньдао болгаш Мацзудао ортулуктарында сыныы берген чанкайшичи шериглерни артиллерия-биле боолаарын соксаткаш база хамааты дайынны тайбың соксадыр сорулга-биле чугаалажыышкыннарны эгелээрин Тайваньда ада-чуртчуларынга саналдааш, Кыдат Улус Республика магалыг чаагай бодалын илергейлээн. Ынчалзажок АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери ону боттарының-биле—оларның чаңчыл болганы «күш дөгээриниң» дугайында бодалдарының ёзузу-биле тайылбырлаан. «Крисчен сайенс монитор» солуннуң демдеглеп турарын ёзугаар алырга, «тиилелге» дугайын АКШ-та мырыңай барымдаа чок алгыржып турар апарган, а тайваньчы чалча «кургаг черниң Кыдалынче халдаашкынны» эгелээр деп кыжаңныышкынны кылырынга безин четкен. Ооң соон дарый, Даллестиң Тайваньга келириниң бүдүүзүнде, американнар чанкайшичи судноларны камгалаар сорулга-биле Цзиньмыньдаоже бодунуң шериг корабльдерин чорудуп, ынчангаш Цзиньмыньдаонуң районун Кыдаттың боолаарын соксатканының негелделерин үрээш, чаа каржы чөңгээни кылганнар. Ооң-биле холбаштыр КУР-нуң камгалал министерствозу эрик кавызының ортулуктарында чанкайшичилерни артиллерия-биле боолаарын дагын эгелээр деп дужаалды үндүрген.

Кыдаттың Улустуң хосталга армиязының шаажылакчы чөптүг хемчеглерин Даллес, ооң чалчалары болгаш Барыын чүкте бүгү реаксылыг пропаганда улуг кыдат улуска хамаарыштыр хоп-нүгүлдерниң чаа агымын кылырынга ажыглаарын далашкан. КУР-нуң «агрессчизи» дижир чүвениң дугайында, «Тайваньны болгаш Азияның арткан кезээн эжелеп алыр дугайында кыдат коммунистерниң кылып турар планнарының дугайында» политиктиг ажылдакчыларның болгаш хайгааракчыларның чугаалары америк солуннарның арыннарын долуп турар апарган («Нью-Йорк геральд трибюн»). Бо калчаалыг чугаалар херек үүлгедип кааш «Оорну тут!» деп алгырып эгелээн дайзынның кыйгыларынга дөмейлешкек болуп турар-дыр. Чүс-чүс чылдарда Кыдаттыы болуп келген Тайваньны болгаш өске-даа ортулуктарны эжелеп алгаш, оларны Азияның улустарынга удур агрессчи үүлгедиглеринге плацдарм кылдыр хуулдурган чогум-на харын АКШ кыдат улустуң карманынче холун суна берген болгай. АКШ-тың күрүне департаментизиниң 1945 чылда-ла чарлаан медеглелин моон-биле холбаштыр сагындырары солун болгу дег. «Стратегтиг факторлар Формозаның айтырыгларынга кончуг саъдарлыг болуп турар деп медеглелде чугаалаан. Ыраккы Чөөн чүкте Сингапурдан ангыдагы Формоза ышкаш ындыг чугула контроль туружун солупку дег чаңгыс-даа чер чок».

Мынчангаш, АКШ-тың чазаа ынчан-на Тайваньны Ыраккы Чөөн чүкте чугула шериг баазазы кылдыр сонуургап турар деп билиишкинни берип турганы ол-дур. 1950 чылдың августа, тодаргайлаарга америк шериглер Тайваньны эжелеп алганының соонда, ынчан АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкке чепсектиг күштериниң командылакчызы турган генерал Макартур Тайваньга кандыг рольду Вашингтон берип турарын эң тодаргай чугаалаан. «Даштыкы шериглер ветераннарының» организациязынга бодунуң чагаазынга ооң дыңнатканы болза, АКШ-тың чазаа Тайваньны Ыраккы Чөөн чүкте КУР-ну болгаш ССРЭ-ни хүрээлээн америк баазаларның системазында төп чер кылдыр көрүп турар, ол баазаларның дузазы-биле АКШ Владивостоктан эгелээш Сингапурга чедир Азияның бүгү порттарынга бодунуң ужар-чүүлүнүң тергиидэлин боттандырып болур. Чанкайшичи шериглерни ажыглаарының америк планнарының дугайын ол-ла Макартур чугаалап турган. «Ол шериглерни янзы-бүрү аргалар-биле ажыглаан туруп болур деп ол айыткан.— Оларны, чижээлээрге, Индий-Кыдатче чорудуп болур. Оларны кургаг черже хоралакчы үптекчи халдаашкыннарны кылырынга ажыглап болур. Кургаг черден оларның Тайваньга чедип келгени ышкаш шак-ла ындыг арга-биле, тодаргайлаарга, америк шериг-далай флодунуң дузазы-биле кургаг черже дужүрүп болур».

Ийи айлар мурнунда АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери харын ол бодалдарын калбак хемчээлдерге боттандырарынче кирипкен. Ынчаарга Кыдатка удур оларның чажырттынмаан агрессиязы бүгү делегейге, хамыктың мурнунда кыдат улустуң бодунуң талазындан зажок күчүлүг ойтур шавыышкынга таварышкан, ынчангаш олар боттарының дайынзырак үннерин биче чавырылдырар болгаш оон туржук чоокта чаа Эйзенхауэр биле Даллестиң кылганы ышкаш боттарының «тайбың бодалдарының» дугайын медеглээр ужурга таварышкан. Ынчалзажок болуушкуннарның, ооң иштинде Даллестиң чанкайшичи бөлүк-биле чугаалажыышкыннарының көргүзүп турарын ёзугаар алырга, «тайбың бодалдар» дугайында сестер кыдат девискээрлерни эжелээрин мөңгежидериниң америк планнарын чадаарда чаап чажырганының демдээ болуп турар. Кургаг черниң болгаш ортулуктуң азы—«ийи Кыдаттың» дугайында сөөлгү үеде АКШ-та күжениишкиннинг суртаалдап турар мегечи теория, «отту соксадыр» дижир чүве дугайында америк санал, эрик кавызының кыдат ортулуктарын нейтрализастаар дугайында чугаалар болгаш өске-даа ол янзылыг чүүлдер шак-ла ындыг сорулганы салып турар. Ынчаарга америк дипломатияның ол бүгү ажык чок аргалары делегейниң хөй-ниитизин чүгле аймаактырар сорулганы салып турар. Ыраккы Чөөн чүкте айыылдыг байдалды таарыштырарының чүгле чаңгыс аргазы туруп турар: АКШ-тың бүгү чепсектиг күштерин Тайваньдан болгаш Тайвань өөжүнден саат чок үндүрер, улуг кыдат улустуң иштики херектеринге америк холгаарлаашкынны чугаажок соксадыр херек.

* * *

Ноябрь 4-те америк конгресске соңгулдалар болур. АКШ-та ону онза ужур-уткалыг кылдыр көрүп турар, чүге дээрге 1960 чылда президент соңгулдаларының кол шылгалдазы бо соңгулдалар болур. Америк парлалганың хөй-хөй органнарының бодалын ёзугаар алырга, парламент соңгулдаларының түңнелдери ийи чыл болганда президент олудун республиканчы бе, азы демократ ээлеп алыр бе дээрзиниң дугайында айтырыгны баш бурунгаар шиитпирлээр апаар. Ол байдал республиканчы болгаш демократтыг партияларның аразында соңгулда мурнунуң демиселиниң чидигленииринге шору рольду ойнаан. Ынчалзажок ол чорук принциптиг ийи удурланыкчыларның демисели болбайн турар, ынчангаш ооң кандыг-даа түңнели иштики болгаш даштыкы америк политиканың улам ынайты чорудулгазынга кандыг-даа боттуг салдарны чедирип шыдавас. Амгы чагырыкчы республиканчы-даа, база демократтыг-даа партиялар америк капиталистерниң ниити ангы эрге-ажыктарын төлээлеп турар. Эрге-чагыргага ол партияларның солчуру кандыг-даа политиктиг өскерлиишкиннерге чедирбес болгаш АКШ-та тергиидекчи ангының эрге-ажыктарын баксыратпас. Оларның аразында демисел анаа-ла көргүзүг шинчилиг болуп турар. Ол демисел улусту мегелээрде, чүгле эрге-ажыктардан ону хоорулдурарда ол ийи партияларга херек болуп турар.

Амгы соңгулда мурнунуң кампаниязының чорудулгазының көргүзүп турарын ёзугаар алырга, американнарның хөй нуруузу Эйзенхауэрниң республиканчы чазааның иштики болгаш ылаңгыя даштыкы политиказын шыңгыы буруу шаап турар. Ынчангаш соңгулда мурнунуң кампаниязынга даштыкы политиктиг айтырыгларга дегбес деп кыйгырыгны демократтыг партияда боттарының удурланыкчыларынга Эйзенхауэрниң бодунуң болгаш республиканчы партияның өске-даа удуртукчуларының үндүргенинде кижи кайгаар чүве чок. Ынчалзажок демократтар ол кыйгырыгга алыспаан, харын хөй бадылаашкыннар алыр дээш соңгукчуларның хөөннеринге тааржып алырын күзээш, «улаштыр-улаштыр аштырыышкыннарга чедирип келген» даллесчи даштыкы политиканы бар-ла шаа-биле каргап туруп берген. Чижээ, АКШ-тың президентизи чораан демократ Трумэн бодунуң соңгулда мурнундагы чугааларының бирээзинге «каржы алдагдалдары, мактаныышкыны болгаш даштыкы политиказын дайынның кыдыг-кызыгаарынга балансылаштырганы» дээш Эйзенхауэрниң чазаан шыңгыы шүгүмчүлээн. Трумэн бодунуң президент турар шаанда АКШ-тың политиказы амгы америк политикадан чүнүң-биле-даа ылгалбайн турган болгаш делегейни чүгле «дайынның кыдыг-кызыгаарынга» эвес, харын 1950 чылда Кореяның бодунга болганы ышкаш дайынга каш удаа чедирген деп чүвени сагынмайн барганы чаягаарла билдингир.

Ыраккы Чөөн чүкке дайынны өөскүдер дээр амгы чазактың политиказының шугумун буруу шапышаан, демократтар ол агрессчи шугумну чорударын олар боттары эгелээн деп чүвени «уттуп» турарлар-дыр. Чан Кай-шини деткииириниң угланыышкынын сегирип алган дээш чамдык үеде демократтарже халдаашкыннар кылып турган республиканчылар «уттуучал» чоруктан база демократтардан тудак чок каражалап турарлар-дыр. 1949 чылдың күзүнүнде Трумэнниң чазаа чанкайшичи бөлүкке шериг дузаламчызының дугайында хоойлу төлевилелин хүлээп ап турда, республиканчы партияның салдарлыг кежигүннериниң бирээзи Тафт мынча деп медеглээн: «Тайбынга эвес, харын дайынга чайлаш чок чедире бээр политиканы ам чорудуп турар-дыр бис. Бо хоойлу төлевилели ЕНО-нуң принциптеринге бүрүн чарушкек болуп, АКШ-ка болгаш бүгү делегейде тайбынга айыыл болуп турар-дыр».

Ындыг янзылыг медеглелдерниң шынчызын ам долу хемчээл-биле үнелеп болур. Республиканчы партия эрге-чагыргага келгеш-ле бодунуң тайбынга ынакшылдыг чугааларын уттупкан болгаш бодунуң баштайгыларының — демократтарның ыраккы-чөөн чүкчү агрессчи политиказының дугуйунга туттуна берген.

«Ийи идик—эжеш» болур деп үлегер чугаа бар. АКШ-тың республиканчы болгаш демократтыг партиялары алызындан ындыг «эжештер» болуп турар. «Ийи партиялыг система» дижир чүвеге үндезилеттинген чүдек-бужар «америк демократияның» үре-түңнелдеринге хөөн чокталган америк улус база мону улам-на билип эгелеп турар.

Н. ЧИГИРЬ.

Венгрияда соңгулда мурнунуң митингилери

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның Ада-чурттуң улусчу фронтузу соңгулда мурнунуң массалыг митингилерин чер болганда чорудуп турар. Ол митингилерге соңгукчулар күрүне эрге-чагыргазының органнарынга боттарының кандидаттары-биле ужуражып турарлар. Октябрьның 26-да элээн хөй улуг-улуг митингилер болган, ол митингилерге партияның болгаш чазактың удуртукчулары киришкеннер. Сексард хоорайның соңгукчулары-биле Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының бирги секретары Янош Кадар болгаш Венгр Улус Республиканың Президиумунуң даргазы Иштван Доби ужурашканнар.

Сольнок хоорайга болган митингиге ВУР-нуң чазааның даргазы Ференц Мюнних чүве чугаалаан. Чуртта экономиктиг байдалды тодаргайлавышаан, экономиктиг ажыл-чорудулгада кол угланыышкын болза социалистиг кедээ ажыл-агыйга шын деңнелгени катап тургузары болгаш бүдүрүлгени улам ындай хөгжүдери болурун Ференц Мюнних чугаалаан. Венгрияның ажылчы чоннары улуг күзел-биле ажылдап турар, чүге дээрге олар боттарының күш-ажылының түңнелдерин көрүп турарлар деп ол чугаазын уламчылаан. Амгы үеде чуртта байдал болза, эрткен ийи чыл иштинде бистиң чедип алган чедиишкиннеривисти улам өстүрген турарынга болгаш улам дүрген темпилер-биле бурунгаар шимчээринге дузалап турар деп Ф. Мюнних айыткан.

Румынияда электрижидилге

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның электрижидилгезиниң планын хүлээп алган хүнден бээр 8 чыл болган. Ол үениң иштинде республикада 24 электростанциялар, ооң иштинде Дойчештиде, Команештиде, Парашениде, Борзештиде чылыг күжү-биле ажылдаар электростанциялар, Мороениде суг күжү-биле ажылдаар электростанция болгаш өске-даа станциялар бар. В. И. Ленин аттыг улуг күчүлүг суг күжү-биле ажылдаар электростанция тудуушкунун Биказеде чедиишкиннинг үргүлчүлеп турар. Ол 1960 чылдың төнчүзүнде доозулган турар. ГЭС-тиң баштайгы ээлчээниң күчүзү 110 муң киловатт, а ооң четче күчүзү 210 муң киловатт болур. Бир эвес 1950 чылда чуртка электроэнергия бүдүрүп үндүрери 2,1 миллиард киловатт-шак турган болза, эрткен чылын 5,5 миллиард киловатт-шак болган. Республиканың кедээлериниң электрижидеринче улуг кичээнгей салдынып турар. Амгы үеде Румын Улус Республикада 2400 кедээлер электрижиттинген, оларның иштинден 75 хуу хирези сөөлгү 8 чыл иштинде электрижиттинген.

Болгарияның ажаалга кассаларында салышкыннарның өзүлдези

СОФИЯ. (СЭТА). Октябрь 27-де салышкыннарның хүнүн Болгарияга демдеглээн. Софияга болган митингиге аңаа холбаштыр чүве чугаалаан сан болгаш күрүне контролюнуң министри Кирил Лазаров улусчу эрге-чагырганың чылдарында ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы дыка бедээнин айыткан. Оон тодаргай херечизи болза салышкыннарның доктаамал өзүлдези болур. Күрүнениң ажаалга кассаларынга салышкыннар 1950 чылда 1664 миллион лев турганындан амгы үеге чедир 4050 миллион лев чедир өскен. Күрүнениң ажаалга кассалары чүгле ийи беш чылдың чылдарында 360 миллион лев түңнүг хууларны салыкчыларга төлеп берген.

АКШ чанкайшичи бөлүкке шериг дузаламчызын көвүдедир деп турар

ПЕКИН. (СЭТА). Тайвань өөжүнүң районунга күжениишкинниг байдалды улам ындай күштелдирер болгаш Кыдаттың иштики херектеринге холгаарлаашкынны улам ындай калбартыр сорулга-биле АКШ-тың чазаа амгы үеде чанкайшичи эрге-чагыргаларга шериг дузаламчызын көвүдедирин планнап турар деп Вашингтондан дыңнатканы Синьхуа агентилели дамчыткан.

«Формоза өөжүнге (Тайвань өөжүнге) антикоммунистиг чепсектиг күштерни быжыглаарынга хемчег кылдыр гоминданчы Кыдатка (чанкайшичи бөлүкке) элээн сайзыраңгай боо-чепсектерниң хевирлерин Американың Каттышкан Штаттары бээр дугайында айтырыгны сөөлгү үеде америк дужүметтер чугаалажып турар» деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Хайтауэр октябрьның 25-те дыңнаткан. «Чугаалажыышкыннарның түңнелдери гоминданчыларга (чанкайшичи эрге-чагыргаларга) шериг дузаламчызының америк планын көвүдедиринге чедирип болур» деп Хайтауэр демдеглээн. Чамдык атсураглыг ажылдакчыларның үнелели-биле алырга, ол сорулгага АКШ элээн каш чүс миллиондан бир миллиард чедир америк долларны чарыгдаары эргежок чугула болуп турар.

Бо чылдың августан эгелээш Цзиньмыньдаону хандырары-биле шериг материалдарын, үгер-бооларны болгаш өске-даа чепсек-херекселдерни үзүктел чок сөөрттүрүнге АКШ-тың чазаа 300 миллион хире америк долларны чарыгдаан деп корреспондент бодунуң дыңнадыынга айыткан. Ол болза бо чылын өске чурттарга көргүзери-биле санаан АКШ-тың шериг дузаламчызының түңнериниң бештиң бири хирезинге деңнежип турар. Чан Кай-шиге америк дузаламчыны көвүдедир сорулга-биле дузаламчының кызыгаарлаттынган фондулуг АКШ-тың чазаа акшаландырыышкынны көвүдедириниң дугайында айтырыгны келир чылын конгресске кедүрүп үндүрүп болур деп Хайтауэр айыткан.

Чан Кай-шиге шериг дузаламчызын америк чазактың көвүдедир дээни болза «ийи Кыдатты» тургузар дээр америк план-биле сырый холбашкан деп Хайтауэр билинген.

Англияның үлетпүр бүдүрүлгезиниң кызырлыышкыны

ЛОНДОН. (СЭТА). «Таймс» дээр саъдарлыг буржуаз солун сан-хөөнүң чыл бүрү болур коммерлиг допчулалын парлаан. Англияда үлетпүр бүдүрүлгезиниң кудулап бадыышкыны болгаш ажыл чокталыышкынының өзүлдези үргүлчүлеп турар деп ол допчулалда айтып турар.

Чурттуң экономиктиг байдалын тодаргайлавышаан, «инфляцияга удур демисел» деп чылдак-биле консерваторларның хүлээп алганы чээлилерни болгаш өске-даа хемчеглерни кызырган политиканы чорутканының түңнелинде Англияда бүдүрүүшкүн чүгле 1958 чылдың май—июль дургузунда 1957 чылдың ол-ла үезинде турганынга деңнээрге 3,5 хуу кызырылган деп түңнелди ол солун кылган.

«Бо чылдың августа бүдүрүүшкүн деңнели сөөлгү чылдарның дургузунда эң-не куду, болган» деп бо солун бижээн. Ажылдап кылыр үлетпүрде онза шыңгыы байдал тургустунуп, ооң бүдүрер хемчээли 1957 чылдың ноябрьдан эгелээш 1958 чылдың июньга чедир үениң дургузунда 7 хуу кызырылган. Пөс-таавы үлетпүрүнүң продукцияны үндүрери бо үениң дургузунда 10 хуу кызырылган. Үлетпүр болгаш чуртталга бажыңнарын тудары дыка кызырылган. Казып тывар үлетпүрде кызырлыышкын 3,5 хуу четкен, ылаңгыя хөмүр даш үлетпүрү онза берге байдалда болу берген.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң кызырылганының база эрткен чылдынынга деңнээрге экспорттуң 3 хуу эвээжээниниң түңнелинде далайлап чуък сөөрттүрү кызырлып турар.

Нью-Йоркка болган өлүмнүг халап

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Йоркка чурттап турган 23 харлыг ажыл чок Раймонд Квинонес кандыг-бир ажыл тып чадааш, соңга караандан халып, бодунуң амызынга четине берген деп Нью-Йоркта испан дыл кырында үнүп турар «Диарио де Нуэва-Йорк» солун дыңнаткан. Чоокку үеге чедир Квинонес болгаш ооң үш оол, кыс дуңмалары болгаш авазы аарыг адазының хоорай эрге-чагыргаларындан ап турган дузаламчызының күсели-биле калдыкмөлдүк чурттап турганнар. Чамдык үе мурнунда хоорай эрге-чагыргалары оларның адазынга дуза чедирбейн барган. Кандыг-бир ажылды Раймонд ур-үениң иштинде тып чадап каан. Ажыл тыпайн, чурттаар сөөлгү акша-хөреңгизи төнгеш, аарып-аржааш, ол амы-тынынга болу четтинерин шиитпирлеп алганы ол-дур.

Улуг Октябрьның 41 чыл оюнга холбаштыр Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалын эрттирериниң

ПЛАНЫ

Ажылчы чоннарның чыскаалы 1958 чылдың ноябрь 7-де, эртенгиниң 10 шакта болур. Чыскаалга бүгү-ле улус колоннаның аайы-биле чедип келир болгаш колонна бүрүзү бодунга айыткан черге турар.

№ 1 колонна —хоорайның бүгү школаларының коллективтери. Чыглыр чери Мугур кудумчузу, № 2 школаның чаны. Харысалгалыг кижи эш Клюшин.

№ 2 колонна — социалистиг чарыштың мурнакчылары. Чыглыр чери Интернационал кудумчузу, музей бажыңының чаны. Колоннаның башкарыкчызы эш А. И. Балакин.

№ 3 колонна—облоно, башкылар билиг бедидериниң институду, студентилер болгаш хоорайның бүгү өөредилге черлериниң өөреникчилери. Чыглыр чери Мугур кудумчузу, № 2 школаның чаны. Харысалгалыг кижи эш Шишигин.

№ 4 колонна—алгы заводунуң, септелге заводунуң, чурт үлетпүр эргелелиниң, ыяш заводунуң, мебель фабриказының, областың болгаш хоорайның харылзаа конторазының эргелели, продснабтың коллективтери. Облпрофэвилелиниң бажыңының чаны. Чыскаалче Кочетов кудумчулааш Мугур кудумчузун тавартыр кирер. Харысалгалыг кижи эш Малышев.

№ 5 колонна—Кызыл АТК-зының, төп авто-септелге мастерскаязының, бирги чүък АТК-зының, хоорай АТК-зының, машина-орук станциязының, дааранылга комбинадының, кедээ ажыл-агый эргелелиниң, кедээ ажыл-агый транстың автобаазазының, белеткел конторазының, дээрбениң, кедээ электронуң, кедээ ажыл-агый херекселиниң конторазының, Кызылдың нефть баазазының коллективтери. Чыглыр чери Кызыл АТК-зының бажыңының чаны. Колонна Гастелло аттыг культура болгаш дыштаныылга паркы-биле чыскаалче кирер. Харысалгалыг кижи эш Макаренко.

№ 6 колонна—даг экспедициязының бүгү партиялары болгаш бүдүрүлгелери. Чыглыр чери баштаар черниң бажыңының чаны. Харысалгалыг кижи эш Воробьев.

№ 7 колонна—редакцияларның, эртем шинчилел институдунуң, типографияның, культура эргелелиниң, областың ном үндүрер чериниң, радио информация килдизиниң, музейниң, национал театрның, облном садыының, «Тыва тудуг» трезиниң коллективтери. Чыглыр чери типография бажыңының чаны. Харысалгалыг кижи эш Стадоля.

№ 8 колонна—СЭКП обкомунуң, облкүүскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң, совпарт школаның, хооркүүскомнуң, уруглар садтарының болгаш яслилериниң, СЭКП хоорокомунуң коллективтери. Чыскаалче Щетинк[illegible] кудумчулааш интернационал кудумчузу таварып кирер. Харысалгалыг кижи эш Влижанин.

№ 9 колонна—облкадык камгалалының, медучилищениң, эмнелгениң, күрбанкы конторазының, кедээ ажыл-агый банкызының, комбанкының, облфонуң, ажаалга кассазының, аптеканың, облстатэргелелиниң коллективтери. Чыскаалче ол-ла черинден № 8 колонна-биле кады кирер.

№ 10 колонна—суд, прокуратураның, хоорайның коммунал ажыл-агыйының, электростанцияның, бус турбина станциязының, областың коммунал ажыл-агыйының, облпроектиниң, Материал-техниктиг хандырылга эргелелиниң, «Коммунстрой» трезиниң болгаш областың социал-хандырылгазының коллект[illegible]тери. Электростанция бажыңының чанынга чыглыр. Чыскаалче Кызыл партизан кудумчузун, Октябрь кудумчузун таварааш, Щетинкин кудумчузундан эгеш, Комсомольская кудумчулап кирер. Харысалгалыг кижи эш Соламатов.

№ 11 колонна—облпотребсоюзтуң, облпотребсоюзтуң транспорт конторазының, горпонуң, садыг школазының, областың садыг эргелелиниң, главтекстильторг конторазының, садыг баазазының коллективтери. Чыскаалче Щетинкин, Интернационал кудумчузун таварып кирер. Харысалгалыг кижи эш Назаров.

№ 12 колонна—эът-сүт үлетпүрүнүң, хоорайның белеткел конторазының, аъш-чем комбинадының, хлеб заводунуң, колбаса фабриказының, хоорайның сүт заводунуң коллективтери. Октябрь, Кочетов, Интернационал кудумчуларын таварып чыскаалче кирер. Харысалгалыг кижи эш Гусаров.

№ 13 колонна—ДОСААФ комитединиң, аэропорттуң коллективтери. ДОСААФ бажыңының чанынга чыглыр. Интернационал кудумчузун таварааш, Кочетов кудумчузундан Мугур кудумчуга четкеш ээр. Харысалгалыг эш Волокитин.

Бүгү колонналар айыткан черлеринге эртенгиниң 9 шак 30 минутада турда чедип келир. Колонналарны чыскаарының болгаш чыскаал үезинде чурум тударының талазы-биле эш Бардинга хүлээдир. Чыскаал үезинде чурум тударын хоорайның шагдаа салбырының начальнигиниң оралакчызы эш Ыганковка хүлээдир.

КОМИССИЯ.

Совет парашютистерниң көргүзүглери делегей рекордтарын ашкан

ССРЭ-ниң В. П. Чкалов аттыг төп аэроклувунуң авиация талазы-биле спорт комиссиязы парашют спортунуң талазы-биле делегей рекордтарын ажып турар чаа бүгү-эвилел рекордтарын бадылаан.

1000 метр бедиктен бөлүк болуп алгаш халыырынга херээженнер ортузунга Н. Пряхина, А. Скопинова болгаш З. Дягилец олар ССРЭ-ниң чаа рекордтарын тургусканнар. Дээрден дүжүп баткаш, аңаа кээп дүшсүн дээш кылып каан төгерик черниң төвүнден олар ортумаа-биле 8,25 метр ырак черге дүшкеннер. Ол болза, эрги турган делегей рекордтундан 51,08 метр дээре болуп турар. Ол рекордтарны Г. Никанорова, В. Соловьева болгаш В Трушкина олар тургусканнар.

Эр парашютистер В. Раков, А Скопинов болгаш Побережнюк олар кайгамчык эки түңнелди чедип алганнар. Олар бөлүк болуп алгаш, 600 метрден халааш, мурнунда чехословак парашютистер А. Эйзенгамер, М. Майзр болгаш Ф. Кмец оларга хамаарыжып турган делегей рекордтундан дээре болган. Совет парашютистерниң черге кээп дүшкениниң көргүзүү болза, төгериктиң төвүнден 5,12 метр ырак болуп турар.

Алдаржаан агаар спортчулары Б. Бондаренко, В. Коризно-Мирский болгаш И. Попов олар 1958 чылды чаа делегей рекордтары-биле демдеглээннер. Дүне бөлүк болуп алгаш, 1500 метр бедиктен халыырынга олар төгериктиң төвүнден 13,35 метр ырак черге кээп дүшкеннер. Мурнундагы делегей рекордту Чехословак Республиканың спортчулары Кайзр, Кмец болгаш Боранеку оларга хамаарыжып турган.

ССРЭ-ниң Чкалов аттыг төп аэроклувунуң авиа-спорт комиссиязының совет парашютистерниң халыышкынының көргүзүглерин көргүскен материалдарын чоокку хүннерде парашют спорттуң чаа рекордтары кылдыр бадыладырын-биле Бүгү-делегейниң авиация федерациязынче чорудар.

Дөрт бөрүнү өлүрген

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчулары бөрү-биле демиселди чорудуп турар. Колхозта партия эге организациязының секретары Хуна 2 бөрүнү база Семис-оол, Медип олар 1—1 бөрүлерни өлүргүлээн. Колхозчулар бөрү-биле демиселди үргүлчүлеп турар.

М. ОЧУР.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАРГА!

„Шын"

солуннуң 1959 чылда чагылгазы эгелээн.
Чагылганың бир чылда өртээ 52 рубль 20 копеек.

Чагылганы Союзпечатьтың бүгү салбырлары, харылзаа салбырлары, почтачылар хүлээп ап турар.

„Шын" солунну кижи бүрүзү чагыдып алырын далажынар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3 — 88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4 — 98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый килдистериниң 3 — 68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3 — 65.

ТС—01106

Культура эргелелиниң типографиязы.